

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

ИЗДАЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

Издаје половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

XII.

БЕСЈЕДА

на велики четвртак вечера у Сабор. цркви никшићкој

од Илије Јовићевића, свештеника.

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

CRNE GORE

И војни сплетше вѣнецъ отъ тернія возложиша ему на главу, и въ ризу багряну облекоша его... и бияху его по ланитомъ. (Ј. гл. 19 с. 2).

Љубазни Хришћани!

Ноћашња вечер, са прошлијем даном, као и цијела страсна седмица, како у историји наше свете цркве, тако и у души свега православног свијета, кроз толико стотина прошлијех година остала је и остаће, док год буде свијета и вијека, као жива успомена, као обиљежје незаборавног сјећања на муко-трпна страдања Исуса Христа Сина Божјег Спаситеља свијета, који је из превелике љубави и милости наспрам рода људског сишао с неба и родио се на земљи, одакле, као сунце свијету, просишљући божанствене зраке вјечне правде и истине дотле невиђене и њима освјетљујући у грјеховној тами тада изгубљени у народ, а у исто вријеме палећи тога времена трули породични и друштвени морал, који је као нашљедна болест прелазео и обавијао исто тако трулом копреном све до њега рођена покољења, водећи их у заблудјелијем оковима, вјечној пропасти —. Исус Христос, са божанственом девизом: „сви су

људи једнаки и међу собом браћа“ створи нови, тврди и никад не поколебиви темељ човјечанском моралу, на којему постави међусобну љубав, као свјетило Богом укресано, да га она на сва времена, као божанствена луча, до свршетка свијета обасјава. — Са ријечима: „Не чини другом оно, што нијеси рад да теби учини други“ поред милосрђа, пожртвовања, самопрегоријевања, самоодређења тјелеснијех пожуда, и још другијех хришћанскијех и човјечанскијех врлина, које све скупа у Њему су биле сасредоточене и развијене до највећег савршенства, показа прави сласавајући пут, који води у вјечно царство божје славе.

Поред хришћанскијех врлина, које је личнијем примјером изводио и потврђивао, да би боље народу предочио спасавајућу своју науку, као Бог, чинио је надприродна чуда: мртве је васкршавао, слијенијема од рођења повраћао је вид, а глухонимима слух. Једном ријечју, чинио је народу сва добра, која само Бог може чинити.

Но, већи дио народа, не цијенећи спасоносна добра, која им је Господ пружао, по злобном наговору првосвештеника и власника тога времена, чије паклене душе биле су обавијене окорјелом, грјешном, сујетном вештошћу, која је спречавала, да до никовијех отровнијех, пакленијех душа, не допру благодатне зраке, живе ријечи Христа Спаситеља, над цевином жртвом, над Сином божјим, са ријечима „Крв Царства на нас и на дјецу нашу“ потврди смртну пресуду, изречену од малодушног судије Пилата.

Пресуда је била тако ужасна, тако гровна, да за сва добра дјела, која је народу учинио, Син Божји буде гвозденијем клинцима кров руке и ноге на дрвеном крсту прикован, те да се у тако страшнијем мукама тјелесно растави са свијетом онај, који је својијем доласком свијет спасао и донијо му свјетлост и истину, онај који је помирио небо са земљом и отворио рајске двери, које су биле затворене грјеховнијем падом напијех најпрвијех прародитеља!!

По изреченој пресуди, Исуса Христа су били, пљували, обасипали погрднијем ријечима, и што све од Њега нијесу чиниле пакосне душе! Али узалуд! — Све биједи, све тешкоће, које су најпослије биле украшене као награда са мученичкијем трновијем вијенцем, чије су оштре бодље притискивале Његово божанствено чело, из којег су се котрљале крупне кржаве капље пролијевајући се по Његовом од тешкијех мука измученом лицу, претрпио је са толикијем стрпљењем и издржљивошћу, да је у

највећијем мукама молио се свом оцу небесном за оне, те су га мучили, са ријечима: „Опрости им, Боже, јер не знаду шта чине!“ Какву великодушност, какво пожртвовање, какав примјер душевног уздигнућа над личнијем задјевицама и слиједијем страстима садрже ове божанствене ријечи, благочестиви слушаоци! Исус Христос, својијем животом и радом, који је најпослије запечатао мученичком смрћу и пролиреном крвљу, из које је процватила наша света вјера, оставио је својијем шљедбеницима, а то је нама Хришћанима, живе примјере у вјери, трпљењу, љубави и нади, као спасавајућа средства у борби, која нам предстоји у овом кратком, али теретном земаљском животу, помоћу којих ћемо једном изаћи као побједиоци, имајући свуда пред очима за примјер живот, рад и свршетак овоземног Исуса Христа Спаситеља нашег и Његове божанствене ријечи: „Претерпѣвый же до конца той спасенъ будетъ (М. 10. с. 22).

Не смећући с ума мукотрпне часове Христа Спаситеља, које је ради нашег спасења поднио, Хришћанска дужност налаже нам, да као прави Његови шљедбеници, са страхопоштовањем поклонимо се Његовијем мученичкијем страстима, како бисмо и ми, сјећајући се наших гријехова са покајаним разбојником завапили: „Помяни насъ, Господи, егда придеши во царствіи твоємъ.“ — А ми

В. В. ИОТЕКА
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

РИЈЕЧ ДВИЈЕ О НАШЕМ УСАВРШАВАЊУ.

(Говорио на првој учитељ скупиштини у Никшићу под С. Добричанин, учитељ.)

Сложно само! — нема силе,
Која може смаћи слогу.
Само сложно! — у слози смо
Себи мили, мили Богу! —

Рекао је Сундечић.

Заиста слога помијешана с љубављу узрок је сваког на- претка у опште. И ми се ево окуписмо, да се сложимо, те да наша знања и умјења здружимо, и да тако удружени радимо на просвјетном напретку ове земље. Та потреба још се пречом јавља, што наша мила домовина, находећи се из читава сто- љећа на мртвој стражи српске слободе и независности, вије могла ни сањати о каквом просвјетном развиту својијех си- нова све до оног часа, кад се је престао лепршати црногорски

крсташ барјак по бојним пољанама, те се је указала згода за умни равнитак ове земље, којом је приликом рад најенергичније отпочет, отпочет је са најмјеродавнијег мјеста, те је тим бољи успјех у ово кратко доба постигнут. Али се још много хоће.

„Служио сам срцем и душом народу, да му остварим идеје; а у будуће посветићу све своје силе народном напретку и развиту“ — рекао је наш славни Господар.

Заједно са горућим потребама нашега народа ове пламене ријечи Оца-Владаоца, као и сав Његов живот и рад, електришу одушевљењем за рад на напретку ове земље сваког Црногорца у опште, а на по се сваку грану државног тијела.

Црногорско учитељство свјесно је улоге, коју има играти у развиту своје домовине и савјесно корача на сусрет Господаревијех жеља. И да би се што сјајнији успјех у том правцу постигао овај скуп има изабрати најсходније начине за будуће дјеловање своје. Ево у прилог тога неколико мојијех назора.

Нема никаква рада, који би тако осјетно утицао на напредак и развитак народни, као што је рад васпитачки. Ако у неком народу нема правилног васпитања, ту ни збора нема о каквом моралном напретку и развиту; ту су све и сва грубе физичке силе, које померају човјечији разум, и човјека разумног и Богом оддвојеног чине „политичком животињом.“ Св. Јован Златоусти вели: „Када би се речи бринули, да својој дјечи даду *правилно васпитање* те онда не би било потребе ни закона, ни судова, ни казна, јер сабља постоји због тога, што наравствености нема.“

Па ко је у толикој мјери као учитељи позват, да набљудава нараственост у народу, наравственост која је кадра спутити закон, саломити сабљу и у опште занијемити сву чулну силу, која господари онамо, гдје наравствености нема?

Правилно васпитање јест главна машина у државном строју, и за таквим правилним васпитањем данас се тежи. Праваца и начина у васпитању било је различитих. Сувремена педагогија истиче само један правац, помоћу којег се долази до врховног васпитног циља — до стварања моралних карактера. Није ли то врховна мета васпитна, то васпитање може прије бити од штете и по државне и по друштвене интересе, него ли од користи. Но да се овием разлагањем не би скренуло од главне теме кратко ћу рећи, да ће васпитање свагда бити онакво, какви су и радници на пољу васпитања.

Према овоме треба да смо начисто са самима собом, т. ј. треба да смо добро спремљени за свој велики задатак, па тек

тада да можемо рачунати на ваљан успјех у васпитању. Нашу снагу треба рачунати према позиву свом и врховном васпитном циљу — треба да познамо сами себе. Јест, да је велика мудрост познати себе и учинити то, значи зазрети у философију, која је основица нашега позива. Велики Сократ је ономе, што му је на питање: „да ли што зна,“ одговорио, да не зна ништа, рекао: „ти ништо знаш — знаш да не знаш, па ћеш научити.“

Ако себе у овом правцу посмотримо и непристрасно оцијенимо, доћи ћемо до закључка, да своје способности прецјењујемо. И они са најпримитивнијом спремом рећи ће, да су спремљени за свој позив, и то стручно спремљени! Таквим мишљењем о себи многи се огради кинешким видом од сваког прогреса у васпитању. Такви ће васпитачи васпитавати без циља, а васпитање без циља слично је зундурању отиснутијех кола без запреге. Треба, дакле, да познамо своју васпитачку способност, па према томе да се усавршавамо. Но да би то могли треба прегнути и требају околности за то. Јест, да од околности и прегнуће зависи, и ми околностима требамо створити себи могућност за усавршавање. Природно је да то није лак посао, то је управ борба, и ми у њој морамо истрајати, јер смо потомци онијех, који су се борили све од онда, „Кад потону све у крви, и златна се круна сирви“ — борили су се за златну слободу и извојевали су је.

Да, „малена су средства наша,“ ма ипак према материјалном богатству наше домовине, благодарећи нашој врховној управи, нама је законом дата могућност за усавршавање.

То усавршавање могло би бити двојако:

1.) Ми морамо сами себи бити учитељима, а то ћемо учинити пратећи педагошку књижевност до ситница. И то је најглавније.

2.) Наш рад у том правцу требало би подврћи инструктивном надзору.

Ми смо слободоумни и можда ће неко од драгих другова примјетити, да ми не требамо ни надзора, ни инструкције; али треба нам знати, да у свима напреднима државама постоје обласни надзорници, који непрестано бдију над важним учитељским радом, и ако су тамо учитељи специјално спремљени за свој свети позив. Тим прије нашим црногорским учитељима потребан је надзор и инструкција, јер би тада васпитање замашнијег утицаја имало и распознале би се кове од оваца, а не би ишло све по једном калупу.

Истина је, да и ми имамо надзор: али је тај надзор универзални, и као такви не може свуда доспјети и у свако доба контролисати; а то би могли обласни надзори.

Рекох да је навод под 1) важнији од другога и у толико му већу пажњу поклонимо.

Познато је, да је педагогија наука, која се је у многим искуством помогла. Јест, скупо је искуство, али да се њим до нечега дође потребно је много времена. И нама би требало, да се метнемо у далеку прошлост, па да помоћу искуства до нечега дођемо. Питање је, да ли би самим искуством достигли садање савршенство у васпитању? — Просто на просто можемо рећи, да се тим у данашњим приликама не можемо много помоћи. Отуда шљедује да пригрлимо готову педагошку књижевност и да њено савремено развиће у свему пратимо. А да би се тим што боље користовали, треба воље и материјалних жртава. Већина од нас је удаљена од нашег књижевног средишта, отуда шљедује још тежа борба за самоусавршавање. Ми ту борбу требамо јуначки водити, ало не допустимо, да останемо просвјетним навадњацима. Ми морамо тежити ка специјалном познавању свога посла; јер нико не може неки посао људски вршити, ако га не познаје. Васпитач не може васпитаваги, ако није сам васпитан; јер дати другом оно, што сам нема, то је савршена немогућност.

Тежећи за специјалним познавањем свога посла, нама треба и то схватити, да није свагда довољно познати туђе назоре и начине у васпитању, па се тога у свему држати као слијеп плота. Свака особа има у свом карактеру нешто, чега нема друга особа. Исто тако и поједини народи имају својих урођених народних особина, којијех немају други народи, те они најпоузданији начини, који се успјешно употребљују у васпитању омладине једног народа, често пута нијесу згодни при васпитању младежи другога народа, и ако је сваког правог васпитања једна и иста цијељ. Отуда нама треба строго обазривима бити при уваћању страних васпитних начина, јер ми имамо васпитавати црногорску омладину, која се далеко разликује од омладине некијех народа, и упознавши се са разним педагошким начинима треба узети само оне који су најзгоднији за васпитање Црногораца, додавши к томе понешто и своје вјештине, која се из искуства стјече, кратко рећи, васпитање треба да је у духу народа, јер у противном случају оно је веома штетно. На ово нека се обазру и они, који рачунају на најстручнију теоријску спрему. Ја овим не поричем важност и

умјесност најновијих метода, већ напомињем, да се од њих по кад кад може и оскупити с обзиром на индивидуалне особине, које педагогија никада не превиђа.

Утјешна је појава по наше усавршавање наша обласна удружења, која се, хвала Богу, све то више намножавају. У њима има чланова стручно спрељенијех, као год и практикованијех. Ту има понеко да критикује и да да инструкције, а тим се јако помаже узајамном раду, који благотворно утиче на лично усавршавање. Али да би то усавршавање још јачега маха имало, потребно је склопити „Удружење црногорских учитеља.“ То би била епохална појава за наше усавршавање и јака гаранција за просвјетни напредак ове земље. То би био опипљив доказ, да смо одиста и срцем и душом одани позиву свом, и да не штедимо ни моралних ни материјалних жртава прилијети напретку наше домовине. Тога ради и окупљени смо у чаробном Оногшту, и наш ће састанак, ако Бог да, добрим плодом уродити. Резултати ће се свакако видјети, а ми да се обратимо обласним удружењима.

Рекох, да су нама обласна удружења врло благотворна по наше лично усавршавање. Али да би та удружења од веће важности била, треба имати своје књижице, гдје би год географски положај поље допустио да свима члановима од користи буду. Те друштвене библиотеке много би допринијеле нашем усавршавању — подмлађивале би и попуњавале наша знања и умјења и удепавале их по захтјевима сувремених мисли и начела педагошких. Које географске прилике спречавају користовати се друштвеном књижицом, тај треба да се сâм постара, да умножи број својих педагошких и другижих кориснијех књига. Разумије се, да је то скопчано с трошковима, ма и од самих уста треба откидати и свом душевном развитуку жртвовати.

Ето то су средства и гаранције за наш усцјешан рад на просвјетном пољу. Без усавршавања наш активни рад не би био ни мало осјетан у развитуку наше домовине. А ми не смијемо сметати с ума, да наш активни рад треба да иде на то, да наша домовина засија извреним сјајем на просвјетном пољу односно боље од другижех, њој сличнијех држава. Нико порећи неће, да будућа величина наше домовине у многом зависи од наше активности на просвјетном пољу. Учители велике Њемачке учинише своју домовину славном. То им Њемачка признаје; то им признаје и сав свијет.... Па да би и ми

у круну наше домовине уметнули која алем ками треба, поред специјалне спреме, још воље и љубави и непрекидног рада. Само тада ће наша мила домовина, иначе морално моћна, још моћнијом постати. Тим ћемо је посредно величати, а млађи нараштаји ће са особитим осјећајима љубави и поноса, поште и благодарности помињати имена наша, јер ћемо им само на тај начин помоћи, да своју домовину славнијом учине.

Црногорско је учитељство и до сада свјесно било свога позива и савјесно је вршило своје дужности; али како су, према духу времена, прилике све то теже, то се хоће стоструко више и рада и умјења, које се постизава вољом и прегнућем. Марљивим радом се поштовање и признање добива, које нико не може изнудити, а без чега је свачији рад, па и учитељски неуспјешан. Сам позив учитељски јест нешто велико и узвишено, и бити само по имену учитељ, а не по дјелима. то је исто толико корисан посао, колико и машћење шаренијех јаја или, боље рећи, то је штетан и opak посао.

Религија и религиозно-морално васпитање јест круна народног живота и најчвршћи штит народне самосвијести и самосачувања. И та, тако рећи, срж народног живота лежи понајвише у учитељским рукама. Ако у одгајивању те сржи не покажу довољно вјештина и мудрости, понијеће тешку одговорност и пред Богом и пред Свудом, јер сваки њихов неумјесан поступак имаће осјетно штетан утицај на живот народни. Позив је, дакле, велики и узвишен, па се хоће и знања и љубави саодговорно позиву, јер су и одговорности велике....

Опет наглашујем, да је нама неопходно најодушевљеније усавршавање, јер то и дух времена хоће од нас. Ми не смијемо сметати с ума, да смо у XX младом вијеку и оно, што до сада не достигосмо, треба да достигнемо. Ту се, без сумње, хоће много — ни мање ни више већ полећети у борбу за будућу величину своју. И да бисмо у тој борби истрајали, треба нам се електрисати српскијем поносом и именом, а то нам не допушта, да останемо поплављени бујицом културних народа. Многи су пред нама и ми требамо да их достигнемо, а за то се хоће много: „мушког рада, и прегора и савлада.“

У Л А З А К У Ш К О Л У

Предавање из очигледне наставе у I разреду.

Пише *Ђуро Шпадијер*, управ. учитељ.

(Н а с т а в а к.)

Г. Метод предавања поменуте теме.

Први ступањ. Одакле си ти? — Шта је било по путу, куда си дошао? (Прашина или глиб). Јеси ли унио глиб при сбући и овдје? (Нијесам). — Јеси ли ти унио глиб овдје? (Јесам). — Ко је очистио ноге прије него је овдје ушао? — Гдје си очистио ноге? (Пред школом). — Ко ти је показао, да треба очистити ноге, кад се улази у школу? (Видио сам од старијих ђака). — Шта раде старији ђаци пред школом? (Чисте ноге — неки од дјеце одговориће на ово питање.) — Ко је видио старије ђаке, гдје чисте обућу пред школом? — Треба ли да и ви тако радите? — Ко зна, шта раде старији ђаци, кад уђу у ходник? (Ако које дијете не би знало што је то „ходник“, треба им објаснити. По одговору на предходно питање наставник ће се увјерити, знаду ли дјеца, шта је то ходник). Ко је од вас објесио капот о чивилук? — Има их који нијесу вјешали капот о чивилук. По сада треба да свагда вјешате капоте о чивилук, кад уђете у школу. (Треба дјеци објаснити, што се зове „чивилук“, ако не би знала.) — Ко зна, шта раде старији ђаци пред вратима од собе? — Ти си добро казао, да старији ђаци чисте ноге пред вратима од собе, да сасвим отару глиб. — Кад старији ђаци очисте ноге и пред собом, шта онда ураде? Овдје ће се десити да нека дјеца одговоре: „Улазе у школу,“ а нека: „скидају капе.“ У таквом случају треба рећи свим устаницима, који се једног мишљења држе). — Ви сте погодили, да ђаци скидају капе, кад отру ноге пред вратима од собе. — Шта раде старији ђаци, пошто скину капе? — Јеси ли ти, Јово, скинуо капу као старији ђаци? — Пазите да никад то не заборавите. — Који је од вас отро ноге пред школом? — Има их много, који нијесу отрли ноге пред школом. — Који је од вас објесио капот о чивилук? — Има их много који нијесу објесили капот о чивилук. Нек устану они, који су обукли капот! — Нек устану они, који су пода се ставили капот! — (Ђаци устану.) Није требало да уносите капоте у школу, али ви то нијесте знали. — Који није знао, да не треба уносити капоте у школу? — А кад вас ја научим, како треба улазити у школу, ви нећете заборавити, да вјешате капоте о чивилук. — Који неће? — Шта рекосмо, да раде старији ђаци пред вратима од собе? — Ко је то радио? — Има вас, који нијесте радили као старији ђаци — Зашто нијеси ти радио као старији ђаци? — (Дијете се стиди одговорити или одговори. Узмимо први случај). — Ја ћу погодити, зашто ти нијеси радио пред вратима од собе као старији ђаци. Је ли да нијеси знао? (Нијесам знао). А кад ти ја покажем, ти ћеш упамтити, је ли? (Хоћу). Ти ћеш бити добар ђак. Сједи. (Дијете оваквијем ријечима завли учитеља и школу, јер му се у тој прилици учитељ покаже као највећи пријатељ, који га избави од једне велике тешкоће.)

Има међу вама многијех, који нијесу отирали ноге пред школом, има их који нијесу вјешали капот, а има их који нијесу очистили ноге пред

вратима од ове собе, скинули капу. Ви сте тек данас дошли у школу, па нијесте знали, како то треба чинити. — Који нијесу знали, како треба ући у школу, нек устану. Да, има вас много, а има их и од овијех, те нијесу устали, који нијесу све лијепо урадили. Волите ли ви да улазите у школу као старији ђаци? (Волимо.) Ко воли нека иде за мном пред школу, па ћу вас свему томе научити, а последије и да читате и пишете и пјевате као старији ђаци. — Ставите капе на главу. — А где сви су устали, да науче, како треба улазити у школу. — Уђите у ходник и обуците капоте — Изађите пред школу. — (Ћеца су изашла пред школу и гледе у наставника.)

Тема. *Данас ћемо, дјецо, научити, како се улази у школу!* — Што ћемо данас научити? ти, ти, ти! Већичу. ако је превелик број ђака, или све, ако је мали број ђака, треба питати да кажу: „што ћемо данас учити.“)

Други ступањ. (Наставник уреди дјецу све два и два тако, да сви могу видјети отирач и наставника) Шта је ово, ко зна? (Отирач.) Ко још зна, шта је ово? (Сад наставник испита све ђаке, како се зове отирач.) Добро, сад сте сви научили, како се ова ствар зове; а ко би знао, од чега се прави отирач? — Још ко зна, од чега се прави отирач? — Од чега се прави сјекира? — Што се још прави од гвожђа? — Ко прави косијер, сјекиру, лопату, косу? (Ковач). — А ко прави отирач? (Ковач.)

Ко зна зашто ће нам отирач? (Да о њ чистимо обућу.) — Ко још зна, зашто ће нам отирач? — Пазите, дјецо, како треба очистити ноге о отирач. (Наставник показује.) Само треба лагано очистити ноге о отирач, да га не поваримо; све тако, као ја. — Како треба очистити ноге о отирач? — Хајде ти очисти ноге о отирач, као што си рекао! Очисти и ти ноге као и Сава! — Ти не чистиш ноге као Сава. Треба цијелу ногу оздо очистити, а не само врх од прста. Очисти поново, али цијелу ногу оздо! И другу очисти! Добро је; сад хајде на мјесто. (Неколико ђака треба да сад очисте ноге.) Можде ли се отирач покварити? (Кад се у њега лупа.) — Кад не бисмо имали отирач, гдје би нам остао глиб с ногу? (У школи.) — Је ли лијепо видјети глиб у школи? Шта ћемо ми радити, да не уносимо глиб у школу? — Је ли лијепо уносити глиб и у друге куће? (Није.) Шта треба урадити пред сваком кућом, кад у њу улазимо? — Ако не би било отирача пред нечијом кућом, онда исто треба да отаремо ноге о какав камен, који је најближе вратима или о сами праг. — Шта треба урадити кад не би било отирача пред нечијом кућом, а хоћемо да у њу уђемо? — Како треба улазити у школу?

б.) По два и два отирите ноге (т. ј. ако је велик отирач) и улазите у ходник. — Ти нијеси лијепо отро ноге, опет их отари! — Ти нијеси научно отирати ноге, покажи му ти, Милутине! — Неки од вас не гледају у отирач, па могу пасти. Гледајте у отирач, да не паднете и да лијепо ноге очистите. (Пошто ђаци отру ноге и уђу у ходник, наставник пита.) Што треба пазити при уласку у школу? — Зашто треба гледати пред собом, кад таремо ноге? — Пазите да вам испричам, шта се једном човјеку догодило, кад је чистио ноге о отирач, не гледајући у ноге. — Један човјек чистио ноге о отирач. Гледао га је други човјек и нешто питао. Човјек му одговори и окрену главу пут њега. Кад окрену главу, удари ногом у крај отирача, који се на мах подиже. Човјек се спотаче и паде, али се тешко могао дићи. Рука му је била сломљена. —

Ево, видите, дјецо, што се може човјеску догодити, кад не пази како улази у кућу. — Ко зна ово испричати? — (Ако дјеца не могу тачно све испричати, наставник ће им помоћи.) Шта је ово, ко зна? (Чивилук. — Ако дјеца погоде име овој ствари, шљедују означена питања, а ако не знаду, наставник им каже.) — Од чега се прави чивилук? — Ко прави чивилук? — Како се и друкчије зове чивилук? (Вјешалка.) Шта раде већи ђаци, кад дођу код чивилука? (Вјешају капот.) — Ко је прије од вас вјешао капот о чивилук? — Хајде, Крсто, објеси капот о чивилук као старији ђаци. (Ако дијете објеси лијепо капот о чивилук, онда каже наставник, да и други тако вјешају капоте; а ако не објеси капот као што треба, онда им наставник покаже.) — Крсто је добро објесио свој капот! — Ко зна овако објесити свој капот? — Објеси ти, ти, ти! — Ти, Гавро, нијеси лијепо објесио капот. Капот треба вјешати за петљу, која се налази при вратнику од капота! (Показује наставник петљу на једном капоту.) — Господине! — Шта је, Гавро? — Ја немам петље при капоту! — Е, добро, сад видим, да и ти знаш објесити капот, него немаш на њему петљу. — О чивилук треба полако вјешати хаљине, јер ако будемо трзали их, онда ћемо покварити оковратник или ћемо откинути петљу, а можемо сломити и чивилук. — Како треба вјешати хаљине о чивилук? — Зашто треба лагано вјешати хаљине о чивилук? (Да не покваримо оковратник од капота.) И још зашто, ти? — (Да не откинемо петљу.) И још зашто, ти? — (Да не покваримо чивилуке.) — Ко зна казати све зашто треба лагано вјешати капот о чивилук? (Ако дјеца знаду, нек их већина кажу, а иначе мора им наставник помоћи.)

Сад редом вјешајте капоте (или струке) о чивилук, али само доведе. Оно што је даље од чивилука, то служи за друге ђаке. Овај је чивилук само ваш. (Дјеца вјешају капоте по два и два. Као што су и ноге чистили.) Ти, Митре, објесио си капот прије него ти је ред. Узми капот. Поврати се на своје мјесто. — Марко је лијепо објесио капот, а Петар је погријешно. Немојте се смијати, што је Петар погријешно, јер може погријешити и који од вас, па му не би мило било, да му се другови смију. (Сва дјеца објесе капоте.)

в.) Хајмо сада у нашу собу! — Шта је ово пред собом? (Отирач.) — Од чега је овај отирач? (Од вуне или конопа.) — Ко прави овакве отираче? (Ткала.) — Ко зна што још прави ткаља од вуне? — Шта ће нам и овај отирач? (Ако дјеца не знадну казати шта ће овај други отирач, онда им наставник каже.) Може ли се и овај отирач покварити? (Друго све треба радити као у тачци, гдје се говори о гвозденом отирачу.)

г.) Сад ћемо улазити у ову нашу собу! — Ко зна казати, како старији ђаци улазе у своју собу? (Ако дјеца не знадну, треба им казати.) Треба ли и још гдје-год скинути капу, ти? (Треба у цркви.) — Како ваљана дјеца пролазе крај старијих? (Скину капу.) Тако и ви треба да поздрављате старије, гдје-год их сретете, па ће они вас похвалити као добру дјецу. — Кад који од вас не би старијему скинуо капу, шта би онај човјек помислио? (Ако дјеца не знаду, треба им објаснити.)

Уђи, Љубомире, у школу као велики ђак? — Уђи ти, Павле! — Уђи ти, Симо! — Врати се, Симо! Ти си скинуо капу, па је држиш у зубима, — то не ваља. Капу треба држати у руци и доље низа себе! — (Треба примјетити, ако који од ђака држи капу при глави, или је гриска зубима, или је растеже рукама, или трчи, тиска друга и т. д.) — Сад

улазите редом и сједајте, гдје сте и прије сјеђели. (Дјеца уђу у учионицу.)

Овако треба да сваки дан улазите у школу мирно без тискања и трчања. Што сам рекао? ти, ти, ти! Ко ће лијепо улазити у школу? — Знам ја, да ћете ви бити добри ђаци!

д.) Јесте ли све запамтили, како треба улазити у школу? — Сад ћемо се увјерити, јесте ли све запамтили или не! — Шта раде ђаци, кад куцне школско звонце? (Окупе се пред школу.) Шта раде ђаци, кад наставник рече: уђите у школу? — Шта раде ђаци код гвоздене отираче? — Како ваљани ђаци чисте ноге о отирач? — А шта раде неваљали ђаци на отирачу? — Ко воли да је ваљан ђак? — Шта може бити с неваљалим ђаком, кад чисти ноге о отирач? — (Оваквијем питањима треба поновити све што је предавано о уласку у школу.) Ко зна све казати, како ваља улавити у школу? (Неколико ђака понове све како треба улазити у школу.) Сад ћемо видјети, ко ће знати и ући у школу, као што сте рекли. — Изађите пред школу. — Улазите у школу, као што смо научили. (Сви ђаци по реду, како су упућени, улазе у школу. Ако који што-год погријеш, наставник га на истом мјесту поправи.)

Четврти ступањ. Је ли лијепо ушао онај ђак, који се тиска са друговима, да први отаре ноге? (Није.) Како стоји ваљан ђак пред школом, док му дође ред, да улази у школу? (Мирно.) Је ли пристojан ђак, који лијепо не отири ноге пред школом? (Није.) — Како ради при чистењу ногу ваљани ђак? (Толико отири ноге.) — Ко воли пристojно отирати ноге? — Како ћеш ти улазити у школу? (Пристojно.) — Да ли је боље лијепо отиријети ноге, или дићи главу па гледати око себе, па које како отирати ноге? — Зашто је боље пристojно ноге отирати? (Можемо се спотаћи, па пасти, као онај човјек.) — Ко ли би радије радио онај човјек, те је сломио руку отирући ноге? — Како би ви радили? (Отрли ноге, па се разговарали.) — Да ли лијепо раде они, који трзају чивилук, кад вјешају капот? — Како раде при вјешању капота ваљани ђаци? — Ко воли вјешати капот као ваљани ђак? — Шта бива онијема, који не вјешају лијепо капот? (Покваре капот.) И још што може бити? (Одвале чивилук.) — Ко воли чувати чивилук? — Треба ли чувати чивилук и у другијем кућама? — Треба ли чувати све своје и туђе ствари? — Како улази у своју собу ваљани ђак? — Како улази неваљали ђак? — Ко воли бити ваљан ђак? — Ко воли бити неваљао ђак. — Гдје још скидају ђаци капу? — Треба ли и још кад скидати капу? (Пред старијима.) Је ли учтив онај ђак, који своје старије не поздравља? — Којега ђака хвале старији? — Волите ли ви, да и вас старији хвале? — Е тако, дјецо, свуд гдје-год уђете, уђите учтиво, као што смо данас научили, па ће вас свак похвалити и свакоме ћете мили бити.

Пети ступањ. Чиме ћеш показати, да умијеш учтиво ући у школу? — Чиме ћеш показати, да умијеш учтиво ући у свакију кућу? — Чиме ћеш казати, да умијеш чувати своје ствари? — Чиме ћеш доказати, да умијеш чувати туђе ствари? — Како ћеш задобити, да те људи хвале и воле? — Како се може човјек при улазу у ма чију кућу сачувати, да му се што рђаво не догоди? — Ко мисли, да је боље учтиво него неучтиво улазити у школу? — Ко мисли да је боље учтиво него неучтиво улазити у ма чију кућу? — Је ли мило и вашим родитељима, да лијепо улазите

у своју кућу, кад треба? — Тако, дјецо, свагда пазите да радите само оно, што је мило вашим родитељима и отаријим, па ћете сваком мили бити

Напомена. Овијем начином треба разрадити и друга овоме слична предавања, а та су: *излазак из школе и пролазак кроз улицу, познавање својега мјеста; сјеђење и устајање; пажња и посматрање; кад треба говорити у школи; кад треба ући, а кад изаћи из школе; прозивање, и т. д.* Уопште сва она предавања, која је потребно држати дјеци првог разреда одмах у почетку наставнег рада, да их упознамо с радом и поретком школскијем и дужностима, које их вежу за школу, — треба овијем начином разрадити. Наставник поврх свега треба да даје дјецу примјер свему, па ће и дјеца пазити своје мјесто, школске ствари, држаће своје ствари чисто и уредно, долазиће на вријеме у школу и уопште владаће потпуни ред у његовој школи.

Ј. МИОДРАГОВИЋА „РАД У I РАЗ. ОСНОВНЕ ШКОЛЕ“ *)

оцјена

— Сава П. Вулетиа —

Уопште се држи да је школски рад у основној школи веома тежак посао. Наравно да и овдје вриједи она народна: *Вјешти гору ломе, невјештога гора ломе*, те за теоријски спремна и по том практиком рутинирана школског радника није овај посао баш онакав, како га лаици замишљају и како га често представљају они који не знају дошоше за наставнике и посао ових врше као сваки други наметнут посао, не потрудив се никад, да ни самоучки колико толико себе спреме, како би могли стати бар у пошљедње редове *позваних* (а толико највише и могу постићи). Но ако и велимо, да учитељски рад није Танталова мука, ипак тврдимо, да је то посао толико фин и деликатан, да у томе баш и стоји онај узрок, да не може учитељ бити ма ко, а финоћа посла опет чини да управо за учитеља важи оно: *Добар се пои до смрти учи*. Школски рад пак у свим разредима основне школе осим *првог* на једној је страни, а рад у *првом* разреду на другој је са толиком замашношћу, да заиста ту наставник потребује помоћи, ма колико био спреман и ма колико имао праксе, а за почетника и да не говоримо. Г. професор *Миодраговић* радећи у I разреду осн. школе пуних *шест* година увидио је, искусио је тешкоћу рада и прибирао је оно чиме се сријетао у свом послу, те последије као педагог и мисаон човјек то критички промотрио и пошљедње године свога учитељевања у основној школи забиљежио је свој рад у главном и дао га на јавност преко „Просвјетног Гласника“ за године: 1880 и 1881. одакле је одштампан у нешто мањо примјерака. Данас пак г. Миодраговићев се „Рад“ јавља у новом поправљеном издању, које се прилично разликује од оног првог.

*) Друго поправљено издање. У Биограду. Штампано у државној штампарији краљевине Србије 1901. Цијена 3-50, у лијеном повезу 4 динара.

Материјал у „Раду“ није изнесен хронолошки — онако, како је рађено у школи, већ је сложен у одјељке по предметима, изузевши што су *први* и *други* одјељак дошли на своје мјесто (*Стварање реда и Очишћена настава*). Одјељци за овијема иду овим редом: *Читање и писање, Рачун, Наука хришћанска, Тјелесно вјежбање, Превање, Цртање*, а по овом долазе три чланка: *Завршетак, Додатак и О дисциплини*.

Овим ћемо редом и разгледати садржину ове књиге.

Увођење реда чини се првих дана по досласку почетника у школу. Интересатно је уводио ред г. Миодраговић у својој школи. Његови поступци у овом биле би за неког смијешни; неко би се сто пута заклео, гледећи г. Миодраговића, како првих дана у својој школи ради, да ће у тој школи свагда бити хаос, а када би се доцније на ту исту дјецу навирio, рекао би, да су постала онаква каква су каквим чаробнијем начином. Првог дана је у г. Миодраговићевој школи слобода, потпуна слобода, да учитељ више ради оно, што ученици хоће, него ученици, што учитељ нареди; још првог дана школа је нека република, у којој је предсједник учитељ, али само с правом саветовања. Хоћемо ли тако и тако? — пита он дјecu, која су први пут јутрос домиљела од куће до школе, и ако они реку: „Хоћемо“, чини се то, а ако реку: „не“ — на њихову је. — То и то раде велики ђаци, би ли добро било, да и ви то радите? — пита учитељ, а ђаци веле: „добро би било“ и раде. — И кад је први поредак постигнут, кад су дјеца добила вољу, да опће са свјим господином, којег прије једног сахата нијесу смјела ни погледати, учитељ вели: „Данас сте доста учили, уморили сте се и огладнели, зато идите кући, па послје подне опет дођите!“ И гласићи у групи и усамљени бичу: „Молим, господине, ја нијесам гладан. Молим, господине, ја могу чекати до подна. Молим, господине, ја не бих огладнио цео дан“ и т. д. па кад увиде, да је господинов приједлог умјестан излазе и појединци поздрављају са: „Збогом, господине!“ и „Пријатан ручак!“

Боже мој, са каквом ли ће вољом ови малишани похитати у школу послје подне овог првог дана?! И нехотично ми дође да упоредим први дан г. Миодраговићева рада међу почетницима са првим данима других, од којих се понеки и данас повукује, као за „успомену“ на минуне дане. Сјећам се нечега, што ми је причао неки мој пријатељ о својем првом дану у школи. Довела га мајка к онда у нашем крају чувеном учитељу пок. *Јеврему Лаиновичу* (приватно је учитељевао у Подгорици), па се она врати кући, а њега остави код учитеља. „Није са мном — вели — учитељ ни ријечи проговорио, већ чим мајка оде, узе из једног угла неколико шiba, те ми двије-три отријеска о руке, а ја већ од страха и бола занијемio. Кад сам дорастао и размислио — наставља мој пријатељ — дознао сам да је учитељ при првом нашем виђењу онако са мном поступио, да бих од њега ухватио страх, а вала сам га и узватио, али сам и мрзио мoг добросрећног учитеља, а помало га, чини ми се, и данас мрзим — бар успомену на њега — када му се већ и прах разметнуо“.

Каква разлика међу два прва дана!.. Нека читалац размисли о овој разлици, и то ће му размишљање користити.

Послје подне г. Миодраговић замеће са дјецом игру и ваљ'да да утисак тог за ученике судбоносног дана буде што љепши; тиме се *први дан* и завршава. Какав је утисак остао на души дјечијој — једва је појмљиво; како ли су малишани очекивали *други дан*!

Дани се даље нижу, и у школи се ишчаурава ред веома чудновато — невјероватно. При свем томе нико ни покаран, а камо ли што друго. „Неки је већ сломио крижуљу, и ја му је зарезујем, не карајући га, што је то учинио — вели се у књизи на страни 12. — неки је таблу разбио, и ја највише ако му рекнем: Како ћеш сад без табле? — „Да купим другу, молим, господине!“ — вели једно дијете. Хоћеш ли? „Хоћу“. — Добро! Неки је изгубио крижуљу, а неки можда заборавио и таблу и сунђер. Ја никога не карам, али је свакоме *криво*, што нема, да и он пише...“ И тај, те му је криво, биће у другој прилици тачан. — „На одморку — вели г. Миодроговић — двојица се посвадила.. Ја повичем у шали: Држ'те се добро! Ко јачи? Држи ти, Перо, њега! Чек ја да ти помогнем! па се бајати и ја умијешам са слабијим противу јачега. С'чи се обојица насмију и пусте, а и сва се дјеца слатко насмију"... Од свађе се направи шала и овакав поступак мора имати успјеха, а треба још знати, да су ово *први дами*.

Учитељ се и игра, и шали, и смије, а рек' би и мисли и осјећа, као они малишани; искрен је, потпуно искрен према њима, а они му постају пријатељи, па им је мило, да му угоде у свему. Што учитељ једном рекне, да не ваља, и код њих то не ваља, али сјутра-дан то опет њима ваља, но не помисли да су пакосна, већ су заборавила оно „не ваља“ и треба још и још понављати да не ваља — вели г. Миодроговић и вели преко своје књиге учитељу: „Буди добар и чини добро (у школи), а све мале погрјешнице нека стоје; оне ће саме да отпадају и изумру“. Забрањује дисциплинску дресуру и препоручује слободу, и да примјером ово потврди као добро, приказује се у школи као велики љубитељ слободе. Прије рекох, да је његова школа република, а сад бих рекао да није већ породица, а он је у тој породици старјешина, који води и само поучава, а и он је вољан и послушан су му не од страха, већ од љубави, он је међу њима ауторитет мал' не обожаван.

Овако је извршен увод у рад, а рад који се ради: „ручак је спреман, те ће сад да се руча“ — прелази се на наставу и то на „Очи гледну наставу.“ И овдје се наставник држи оног начела у дисциплини, које смо раније истакли, а настава му је природна према дједи, нигдје се ујор не да ни приступити. Посматрају се предмети свестрано, те се код дјеце стварају нове представе, а старе постају јасније; проширује се обим ранијих појмова, или се стварају нови, а у вези са овим ствара се код дјеце језични материјал. Зачин је рада пошалица и смијех, али смијех који личи школи и који доприноси, да представе код дјеце буду јасније. Каква ли ће се живост код дјеце произвести, кад на пр. г. Миодроговић, говорећи о школском зиду и његовим особинама, подвикле онијема, што су до зида: „Бјежите, паде зид!“ или кад се посматра слика змије, па наставник рекне ономе, који слику држи: „Бјежи, уједи те змија!“ — „Слика је, молим, господине, слика не може ујести, ја се не бојим“ — одговара малишан смијући се, и сва се дјеца смију.

Кад је г. Миодроговић створио код дјеце онолико језичног материјала, колико је за даљи рад језичне наставе потребно, прелази се на упознавање елемената говора и то све поступно и полако, да читајући књигу лијепо опажамо, да су г. Миодроговићеви ученици већ спремни дохватити Буквар, а пошто су једнако од поласка у школу шарали по таблицама, рука је ослобођена за писање (већ је скоро два мјесеца од како се почело радити).

У предавању Буквара иде се опет оном лакоћом, која од школе начини једну врсту забавишта. Госп. Миодраговић има више стадијума у читању: читава се први пут полако на гласове, па при чешћем понављању све брже и брже, док се дође до технијег читања.

При предавању Буквара ми се у многа места којечему не слажемо са г. Миодраговићем. Његово „трудовање“ штампаних слова на таблицама прије но су та слова позната и упознавање опет свију писмена прије читања мислимо да није поступак, који нам представља психолошку наставну обраду. Кад се учи читање и познавање слова упоредо баш слово које пред прелажење на извјесно штиво морамо упознати, даје нам могућности, да утичемо на дјечију душу у неколико праваца и да унаприједимо дјецу не само тиме, што ће једно ново слово познати и једну страну у Буквару више прочитати, већ и много којечим другим. При предавању о једном слову може настава да прође кроз све потребне фазе једне најсистематичније обрађене методске јединице. — Ни обрада појединих чланака у Читанци не одговара, по нашем мишљењу, етичко-психолошким захтјевима. Не претресе се довољно етичка страна штива и не иде се у обради свакад преко аперцепције ка апстракцији. Читанчица служи г. Миодраговићу за вјежбање у читању, а ријетко као права етичка књижица, а знамо да нам настава мора бити васпитна, у којем је смислу и оно г. Миодраговићево о пословицама (стр. 84.), гдје поред осталог каже: „Њима је дакле мјесто (пословицама) само послје какве приче, а саме посебе не би пред дјецом вриједјеле ништа.“ Пословице дакле би послужиле као *четврши формални ступањ* — систем у предавању етичких чланака из Читанке и само на том мјесту где би имале утицаја, само дакле послје психолошке обраде тих чланака да много лошије или чак никако не би биле од утицаја *ВУКОВА БИБЛИОТЕКА* само читања чланака.

Интересантно је да г. Миодраговић још у I. разреду пушта своје ученике да брзо пишу. Ово је једна ствар, која би требало размислити, треба покушати и опет размислити. У природи дјечијој као да видимо потврду за оправданост г. Миодраговићева поступка: дјеца радо пискарају ситно и брзо и чини се, као да најљепше пишу доцније они, који су у раније доба добили прилике, да што више пишу и то пишу ма како.

Прву рачунску обуку г. Миодраговић изводи врло оригинално. Пред опис свог рада у књизи вели, да није ни за нову рачунску методу, која је замијенила ону прастару и толико осуђену (на жалост понегдје је и данас у употреби) по којој се прво „бројило“, па се училе „цифре“, па „таблице“ и „четири вида рачуна“, „тројно правило“ и т. д. и ону другу по којој се од „практичних примјера“ иде ка „правилу.“ И метода, дакле, по којој се сваки поједини број прелази за себе редом и на њему се врше све рачунске операције,* није по вољи писцу „Рада“, ма да признаје, да ова метода развија дух Вели, да му се и ова метода види „непотпуна и несавршена, површна и овлашна.“ Наравно да метода мијења боју — да се тако изразимо, према маниру онога, који се њоме служи, те и ако признајемо, да може код гдје-кога и ова метода, за коју реде г. Миодраговић да је „овлашна“, баш бити овлашна, опет тврдимо, да је то природна метода, ако је наравно изведена у свему правилно. Но да разгледамо у главном, којом је методом Миодраговић ову замијенио, па ћемо рећи још коју у њену одбрану, наравно водећи рачуна свакад о томе, да настав-

* Монографска метода.

нички посао не треба шаблонирати, те се може и са више паралелних путева доћи до једног циља, а овдје је ријеч о подесности тих путева.

И рачунска настава почиње код г. Миодраговића са неком шалом или игром — како ли то да назовемо. — Још првих дана, за доба *Очигледне наставе*, његови ученици врше неко разбрајање куглица на рачунаљци и то разбрајују на више начина, које начине сам учитељ измишља, те тим ствара у школи забаву, а ствара код дјеце и на тај начин језични материјал, и што је главно доводи дјецу до имања количина. Разбрајање се чини и на другим предметима, па и са пртежима као нацртаним котуровима, правим цртама, тачкама и т. д. Па не само да се свим тим врши разбрајање, већ се изводе и рачунске операције поглавито са пртежима (○ и ○ и ○ јесте ○○○; ○ и ○○○ јесте ○○○○ и т. д.) те за прво полугође и не знају што су цифре, а камоли да рачунају овјема.*) Тек у другом полугођу ишчаурава се код г. Миодраговића писмено рачунање (са цифрама и рачунским знацима) и послје се врше примјери на практичним задацима из живота.

Дакле као што се види код г. Миодраговића су у рачунској настави четири степена: прво се предузимају операције разбрајања на предметима, те се вјежба и око и разум дјечији, појме се количине и њихов однос; за тим долазе писмени радови, али без цифара, већ са разним знацима, па и то није ништа друго до разбрајање; на трећем је мјесту *право* писмено рачунање са цифрама и као примјена свега долази четврти степен у рачунској настави: писмене радње практичних рачуна.

Свој поступак г. Миодраговић хвали и претпоставља га оном поступку, у ком се иде поступно са бројевима, оперишући с њима на све могуће начине, а нима се чини, да баш његов поступак може бити *површан*. Кад би сви ученици били једне способности, и то добре способности, ми би се могли и осудити на овакав начин рачунске обуке, какав г. Миодраговић износи, али морамо претпоставити, да у школи имамо и лоших и средњих способности, а сви ови морају изсетати, кад се онако лети са оним разбрајањем скоро без реда, без системе у раду. Оваква настава, мислимо, не би уједначила оне, који су и од куће донијели нешто појмова о количинама, са онима, који те појмове морају тек у школи добити или их, у најбољем случају, ту разбистрити. Додуше и по начину г. Миодраговића може се рад *у неколико* систематисати, а већ чешће извођење лоших ученика помоћи ће овима, да их вријеме не прегаци, али та помоћ не може бити онака, као што би била при поступном и потанком обрађивању количина, у ком случају све оно, што г. Миодраговић примјењује, послужило би као средство, па и све г. Миодраговићеве операције биле би саставни дио овако систематски уређеног рада.

Пред опис свог рада на настави Вјеронауке г. Миодраговић се у књизи вајка, е није био довољно упућен у методику тог предмета, те је сам морао узети извор вјероучења Св Писмо, и у њему тражити и циљ и средство за рад на Вјеронауци. И нашао је, нашао је тамо: „љубав, милосрђе, благод, поштовање невиности и чистоте срца, обожавање доброте, правичности, истинитости, једнакости, браства — све сушти овјани морал“. Према овоме он је сам створио за своју школу програм из Вјеронауке и изабрани материјал обрађивао је на свој начин, и нарочито оно прво не

*) Миодраговић напомиње, како, да није био везан програмом, не би никако у I реду ни предавао рачунање са цифрама; по данашњем програму у Србији тако се и ради.

слаже се с хербартовским правцем педагошким: принципом генетичко-историјских ступњева.

Вриједно је споменути то, како г. Миодраговић као темељ религијског васпитања узима искрени однос између њега и ученика му. Малишан му долази и вели: „Господине, ја Вас волим.. ја се Вас не бојим“, а он расте од милина и загрлио би то дијете, али не смије, е би се огријешо можда о педагогику, а ми велимо да и не би баш толико...

У одјељку књиге: „Гимнастика“ г. Миодраговић поглавито истиче хигијенске обзире, на које не би требао учитељ да заборави, а што се тиче гимнастике у „фигурама“ он је није у свом разреду практиковао. Додуше велика ревност г. Миодраговићева да дјеца буду што више у чистом зраку могла је бити, а у ствари и морала је бити, на штету наставе. И у најљепшим данима рада г. Миодраговић је чинио с дјецом шетње по пољу, а за ово се правда тиме, што вели, да треба чувати дјеци готовину — здравље, ма им и не дали много (у смислу знања).

О пјевању се у овој књизи мало говори, те ће иста по том предмету заинтересованом читаоцу слабо користити. Исто се то може рећи и за цртање (осим што се о цртању говори у почетку књиге). Истиче се у главном само теорија важности цртања, и г. Миодраговић узима овај предмет као центар цијеле наставе у I. разреду, а то своје гледиште ваљано и образложва.

С овим смо прегледали онај дио „Рада“, у којем се говори о настави, а тако смо у главном примјетили оно, што смо имали примјетити методичком поступку г. Миодраговића у појединим предметима, а к томе додајемо и то: да је велика мања књизи што у њој баш нема ни једне методске јединице, која би била потпуно обрађена, те и служила као углед ономе, који би се књигом хтио користити.

Тако сад долазимо на „Завршетак“ „Рада“ у којем се писац повраћа на оно, чиме је књигу и почео: алијде за слободу у школи, слободу која би се неком чинела као нека врста анархије, али такву слободу одобриће сваки, ко свађа први задатак школе. У овом се одјељку писац повраћа и на хигијену, те препоручује што мање бављења у школи, само кад вријеме допушта шетњу.

Поред тога, што је писац до сада у пропраћеним одјељцима књиге, у којима је била ријеч о настави, напомињао гдје што из *васпитања у ужем смислу*, он је у „Долатку“ свога дјела изнио читав низ догађаја из живота своје школе, догађаја, које је размршавао глас неумитног судије — учитеља, чија је пресуда у школи од неоцијењеног значаја. Тачке разлике г. Миодраговић је скоро свакад тако решавао, да због њих у главном казни није бивало у његовој школи, или ако их је и било, биле су такве, да су на њих и сами кажњени морали рећи: „е, право је“!, а читалац је увјерен, да су поступци наставнички у књизи изнесени имали најсјајније успјехе. Брига је била г. Миодраговићу, као учитељу, да ствара од своје школе породицу, чији ће чланови бити међусобно везани најискренијом љубављу... Сличнице из живота г. Миодраговићеве школе јесу драгоцјеност, јер читајући их отвориће му се пред очима много што-шта ново, што ће му помоћи, да правилније схвати свој положај у школи, користитиће се искуством писца „Рада“, јер ће га у извјесним приликама употријебити као своје, а биће пресретан, ако му та употреба добрим плодом уроди, ако му се нпр. који пут деси оно, што се десило г. Миодраговићу, а што он у

„Раду“ прича на крају „Додатка,“ а у биљешци „Дјечија љубав.“ Да наведемо баш ту биљешку: „27. августа 1880. у сриједу послеје подне другог часа, ја се сагох маломе Киклићу, који је био најмањи, а најмирнији, да видим шта је нацртао. Он нацртао човјека, па нема трупа, ни руку, а ноге му изишле из главе. Ја га запитах: шта ти је ово? Он рече: човјек. Ја сједох поред њега, метнух лијеву руку преко њега и узех га ближе себи, да му покажем. Но кад боље у његовога „човјека“ загледах, ја се насмијах, погледам у њега и станем га питати: — Шта ти је ово? — Глава — вели он. — А ово? — Ноге. — А камо му руке? — Нема. — А очи? — Нема. — А уста? — Нема. — А уши? — Нема. — А груди? — Нема — Па какви ми је то човјек?! запитах га ја смијући се. Он се загледа у ме, заблену се мало с оним осмијехом на лицу и изгледом пуним миља, загледа се још више, а не трепље, па састави уснице, сагну главицу и — **пољуби ме!**“ — „Е па дотле, а куда ћеш више?“ додали би ми на ово... Срећа је човјекова у његовом задовољству. Учитељ, који овако добије у својим ученицима, срећан је у свом раду!

У пошљедњем одјељку „Дисциплина“ писац „Рада“ вели, е је сваког дана при раду у школи могао опазити, да је школски ред зависио од његова расположења. И заиста је тако; „дух учитељев даје дух школи,“ те кад је расположење учитељево добро, а наставни се рад изводи методски, апсолутно је немогуће, да не буде реда у школи! Г. Миодраговић вели, да му је дисциплина у школи свакад била термометар, те му показивала, какав је био наставник и настава. Ово нека буде лекција за оне, који се умију разгоријати на своје ученике, те и нека знаду, да ако им је нешто у школи како не треба, није су томе криви ученици, већ они сами, па ако себе поправе, све ће бити поправљено! *Грјешке дакле ученика у школи имају коријен у грјешкама учитељевим и казну за њих заслужује учитељ, а не ученици.* Срећна ли би била школа, кад би ова поставка постала популарном међу школским радницима. Онда би читаоцима — наставницима, који би ово, што рекосмо, узели као крајност, препоручујемо да се мало боље размисле о својим поступцима у школи и њиховим пошљедицама, па ће увидјети, да је онако, како се у горњим редовима вели.

Нарочито г. Миодраговић истиче око наставниково као средство, чијом се оштрином може из школе истјерати све оно, што јој напредак кочи. И у нашем се народу вели ономе, који се на пастирство шиље: „чувај очима, а не ногама.“ Заиста и наставник треба да „стријеља“ цио разред својим будним очима, па ће му „будна“ бити и школа и неће се доћи до прилике, да се мора трчати од ученика до ученика, те пријетњом, па и бојем приморавати их на рад, а дјеца „врагови,“ па ће отрпјети по коју „славију,“ а неће остати као мумије, кад њихов „красни“ господин ради на часу оно чему није у школи мјеста (напр. чита, пише) или оно што предаје предаје тако, да дјецу одвраћа од пажње, мјесто да их заинтересује. Напомене г. Миодраговићеве о овоме од велике су вриједности.

Завршујући преглед „Рада у I. раз. осн. школе“ рећи ћемо као закључак још неколико ријечи. Садржина књиге у цјелини износи нам двије врсте васпитачког рада: рад на настави и рад ходегетски. Наставни рад г. Миодраговића онакав, каквог нам га у књизи износи, не одговара у свему назорима *научне педагогике*, а у чему је у главном недостатак ми смо изнијели, али тим нијесмо потврдили, да смо посумњали, е је г. Миодраговић и оним својим путем дошао до добрих резултата. Садржина пак

г. Миодраговићеве књиге која се односи на све друго сем ваннаставе, толико нас је занијела, да немамо ријечи, којима би то опијенили.

„Рад“ је добро дошао сваком учитељу, а већ они који раде са почетницама, не би требало, да су никако без ове ваљане књиге, јер ће им она бити добар друг у њихову послу. Многи ће преврћући лишће „Рада“ једва чекати, да га звонце у школу позове, како би час прије на својим ученицима окушао оно, што је писац кушао на својима.

Ако се не користимо искуством многих и многих, који прије нас радише, нећемо се никад ни упутити к савршенству, а камо ли му се приближити.

Цетиње, септембра 1901.

Рад Н. Ц. Школске Комисије.

З Е М Љ О П И С

за IV. разред основнијех школа

од Н. Н.

реферат проф. Мила Ковачевића.

NACIONALNA

Сматрам, да ми није одје потребито истицати велику важност земљописа, велику улогу, коју ова наука игра у образованом свијету, њен данашњи развитак и савршенство, до којег је допрла. Такође није нужно истицати обим, у колико се ова наука мора научавати у народним основним школама, па чак ни метод, којим се у основним школама сва наука мора предавати, јер је доста написано у томе погледу до данас, било по разним педагошким часописима, подробним упутствима за предавање земљописа, као и у појединим методикама. С тога без упуштања у разна разлагања прелазим одма на ствар повјереног ми задатка од Сл. Школске Комисије.

Општи распоред грађе овог земљописа удешен је према наставном плану, који постоји за црногорске основне школе, којем, узевши у обзир нашу четвороразредну основну школу, вља признати, да је доста добро удешен према ономе, што се из ове науке захтијева; али кад се обазremo на подрбно излагање материјала у овом земљопису видјећемо, да далеко није онако како би требало; а и језику у овом предмету, колико захтијева сама његова суштина, имало би се што шта замјерити. Изгледа, да се при обради овог уџбеника радило у великој хитњи, ствар већ врло штетна за један уџбеник. Није ствар најтежа да се уопште материјал разреди и количина његова одреди поред великијех средстава, која нам данас пружа књижевност ове науке у сваковрсним облицима уџбеника, до душе нећу да кажем, да је тако код нас, већ код образованијих народа, премда се ни тамо није постигао врхунац у овој ствари, сувише и сами наставни план, који сам горе поменуо поред многих других што постоје и за стране школе. олакшавају довољно ову ствар. Сва се тега на против састоји у

подробном сређивању тога материјала, његовом логичном и лако излагању, што приступачнијем дјечијем схватању, а на пошљетку није мала тегота ни око израде демонстративних средстава, која највише олакшавају, да се особито овај предмет што очигледније представи. Ова су демонстративна средства у овом земљопису са свијем изостала, а да их има бар и у најмањој мјери, па и у најпростијем облику, што није на пошљетку толико тешко израдити према ономе, што би у ствари требало да буде, била би велика добит, а и добра препорука за сваки уџбеник ове врсте код нас.

У овом се уџбенику почиње са математичким земљописом, као што већ рекох, то и наставни план изписује. Одма у почетку на првој страници у првом периоду, гдје је говор о видокругу и видиковој равнини каже се: „Кад изађемо у поље, па погледамо око себе, онда од земље видимо врло мали дио, који је обиљежен кругом, а то је граница докле наш вид допире.“ Ствар, која се овдје жели објаснити, није добро предидељена, јер изгледа као да је око нас у ствари, гдје на земљишту стојимо, обиљежен какав круг, што не стоји јер ми око нас, према облику разог земљишта, видимо у наоколо разне предмете неке даље, а неке ближе. Одма иза овог првог става, који се мора поправити, требало је на пр. казати: „Ако изађемо на какво повеће (или постепено казати велико или врло велико) брдо, онда ћемо видјети много даље свуд унаоколо око нас, и све што брдо буде веће, све ћемо даље моћи и погледом нашим допријети, те тако већа простор око себе моћи прегледати.“ Сад би се тек могло наставити и то овако: „Простор, који видимо на земљи, назива се видикова равнина; граница, која окружује тај простор, то јест, докле могу наше очи да допру свуд у наоколо, зове се видокруг.“ — Овако ће се боље слагати са периодом који следује, гдје је говор о небесном своду, који је у неколико непотпуно предидељен, као што је у формије увјерити

У почетку друге странице, гдје се описује облик наше земље, каже се: „Наша је земља округло тијело, као што представља ова (!?) справа, коју су људи измислили, да себи лакше представе земљу. Ову справу називамо глобус, а ово је кугла као земља, само што је много мања“ и т. д. у истом духу докле траје период. Овај начин излагања никако се не слаже са духом описивања, који треба да буде у једном уџбенику, јер се говори о некој ствари, која уз уџбеник не може да постоји. Кад би се на пр. унијела у књигу слика глобуса, што би добро било, онда би требало удесити и опис према слици, као што је обичај у томе случају, али писати у књизи начином, као што то треба учитељ да представи својим говором у школи, у уџбенику ове врсте то није могуће.

При крају истог чланка на стр. 3-ој *Планиглоб* се срачује са огртачем кипа земљиног (глобусом), што се не разумије добро, јер је врло скучено објашњење планиглоба. А у ствари кад узмемо није ни истина, јер планиглобом не бисмо могли обавити обличу глобуса, који би саравмјерно одговарао величини планиглоба, већ само бисмо могли покрити двије округле равнине, којијема би обими били равни обиму једног великог глобусовог круга.

На истој страни под насловом *Кретање земље*, почиње се овако: „Земља је у васеленском бескрајном простору...“ Пошто о том простору није било прије говора, могло се бар овдје то предходно некако објаснити, а не овако изненада да се почиње са нечим, што није лако схватити. За

тијем се опет наставља: „Као овај глобус што је“ и т. д. Иза тога се помињу *одједном* оба кретања земљина и њихов правац. Овдје би боље било помињати постепено, прије кретање земљино око саме себе и одма изнијети његов опис, па тек онда поменути кретање земљино око сунца и додати опис тога кретања како бива. Кад се овако не би чињело, онда бисмо упадали у погрјешке методичног излагања за осн. школе. Сувише, овдје би се могло, и без да рачунамо на практично објашњење помоћу телуријума, извести очигледнији начин излагања кретања земљиног поткријепљеним с којим лаким упоредним примјером, а овако се даје повода да код дјеце настане збрка појмова, особито пак кад се штеди обрадити лакшим и разговјетнијим језиком, још овакву ствар, коју дјеца морају тек у замисли да себи представе.

Како пак облик *елипсе* тако и положај међусобни сунца и земље могао би се представити нацртом у уџбенику.

Цијели материјал у 4. 5 и 6. чланку врло је скучено и сувише апстрактно објашњен, те поред довољне истинитости и правилности, за дјецу би био тешко схватљив, а при томе много је нагомилано апстрактних набрајања, изведених из појединих објашњења. Овдје јако пада у очи, што сам и горе напомињао, као да се хтјело што хитније пријећи преко предмета, с тога бих препоручио, да се овај врло важни дио преиначи и тако обради, управ дјетњим језиком, како би им било лакше схватити разне замишљене линије на земљи, разне појаве и остало, што се овдје описује. Кад би се хтјело, све би се ово могло представити помоћу сходних демонстративних нацрта, што би увијек било очигледније за дјецу.

На стр. 7-ој, гдје се говори о земљи као звијезди, каже се: „Кад погледамо изнад себе, видјемо један врло велик свод у ваздуху. Тај свод ми називамо небо *које није ништа друго до граница, до које можемо оком видјети, као што смо у почетку казали.*“ Ово се није у почетку казало већ само: „видимо један врло велики свод у ваздуху,“ то јест само како нам изгледа и како се зове, али не што је у ствари, а ово би добро било, кад би се казало у почетку, јер би изостала она моја примједба при почетку описа кретања земље, а и што сам у самом почетку напоменуо, да ствар није потпуна, што сад видимо.

На стр. 11-ој гдје се каже о сунцу, да је звијезда, као и наша земља, требало би учињети разлику при крају описа сунца између онијех звијезда, које су као наша земља, и онијех које су као сунце, то јест, што су то планете а што сунца. Сувишно је пак казати на стр. 12-ој, да *Сунце није хладно*, кад сваки зна, да сунце грије.

На стр. 16-ој, гдје је говор о *држави*, почиње се једном дефиницијом, која је такође сувише апстрактна, а тога бих и овдје препоручио јасније објашњење, које се може опет лако извести.

На стр. 17-ој почиње се чланак о Далмацији: „На западној страни од Црне Горе је Далмација.“ Овакав бих почетак замијенио друглијем, који се боље слаже с нашим поимањем, јер нико од нас у Црној Гори неће казати *непосредно* да Црна Гора граничи Далмацијом и ако јој Бока, истинна, по аустријској административној подјели припада. С тога овдје треба извести посредним начином, да Црна Гора граничи са Далмацијом.

Распоред при описивању физичком појединих српских земаља не иде оним редом, како се обично захтијева у земљопису, зато треба, пошто се наведу границе неке покрајине, описати хоризонтални облик у опште, па

онда у поједностима, затим пријећи на орографију, у коју спадају колико планине толико и равнице, а најпослије говорити о водама, гдје у једно спадају и ријеке и језера. Дочим у овоме земљопису, пошто се казало како нека земља граничи, прелази се на планине, за тим се описују воде, а равнице, острва и заливи остављају се пошљедњи, што никако не одговара току излагања, којег метода овог предмета захтијева.

Узмимо на примјер Далмацију, за коју би требало најирије казати, гдје се ова земља налази и како граничи, какав је њезин општи облик и правац пружања, какво јој је развиће обале, која јој острва припадају, нешто о особинама Јадранскога мора; за тим пријећи на орографију, гдје треба лијепим и разумљивим начином описати планине па равнице, иза тога ријеке и језера и на пошљетку говорити о клими, природном благу и т. д.

Мњења сам да би требало одвојити бар у неколико природно благо од климе, а већ за домаће разумије се само по себи.

Гдје је говор о подјели Далмације требало би напоменути, како Суторин и Клек предвајају Далмацију, те тако Херцеговина има два излаза на море.

Гдје се говори о просвјети у Далмацији, пошто се доцније код појединијех вароши набрајају средње школе, да се не би противрјечило, доста је казати при крају, да осим основних школа постоји и неколико средњих. Даље могло би се казати и за Задар као и за Котор да се у њему налази православни епископ.

Мјесто *Перим* пл. у Херцеговини треба казати *Порим* пл., премда би по величини планина за овај дио Херцеговине било значајније споменути Прењ пл и Вележ пл.

Распоред планина у Босни и Херцеговини не одговара толико ни добрим реду ни истини, јер Трескавица пл. која је узета на средину, па се око ње набрајају друге планине, није највећа и није ни згодна за тај посао. Боље би било узети на пр. Бјелашницу пл., (овдје је заборавља а неке од мање важности се помињу) за овај посао, јер је виша и пространа од Трескавице, а згоднија, кад се се хоће овим системом да наведе положај главних планина. Даље није поменута највиша пл. у Босни и Херцеговини, а то је Маглић, која једнако припада и Црној Гори и Херцеговини, за тим је изостављена Љубичина пл., па Чврница пл., а помиње се на пр. Порим, која је нижа и у исто вријеме спона виших планина, које смо мало прије поменули. Даље Гола Јахорина се налази С. И. од Трескавице, а не сјеверно, а за Романију, која је више сјев. него ли Гола Јахорина, каже се да је с источно.

Међу равницама заборавља се Мостарско поље, затим Спречанско, која спадају у ниске равнице. Овдје напомињем, да би требало правити разлику између високих и ниских равница, што се нигдје не чини.

Требало би казати због бољег карактерисања климе, како у неким дијеловима Херцеговине успијевају шипак, смоква, маслина, ориз и т. д.

Гдје је говор о занатима, требало би напоменути, како су опали, због чега, и како је то велика штета.

Кад се помињу вароши, ако су у каквом пољу, треба га поменути.

Шар пл. није висока 3050 м. но нешто мање и то испод три хиљаде мет. а највиши врх јој се не зове *Љуботин* већ *Љуботин*.

Зар Црни Дрин није добро речено да тече из Арбаније, а мало ниже се каже улази у Арбанију. Зна се да Црни Дрин долази са југа из Охрид.

јез.; чини у неколико границу између Арбаније и Маћедоније, затим прима Бијели Дрин.

Каже се свуда јужна Морава, а зашто не би Бинча или Биночка Морава кад је овако народ особито у њеном горњем току назива. Кроз стару пак Србију у колико Морава протиче она не тече на С., већ то ради допније кад прође у границу Краљевине Србије.

При распореду ријека треба се држати сливова, а не прелазити из једног слива у други на прескок.

Брдо Голеш се не налази на ланцу, преко којег иде развође Биј. Дриву и Ситници, већ је на једном подужем огранку од Црнољеве пл., то јест на И. од ланца преко којег иде развође. Овдје и Карић пријеши.

За климу се у Ст. Србији каже, да је као у Црној Гори, што не стоји, пошто нема у њој оних низина и приморја, као овамо, нити оних врућина као у околини Скад. Језера, и оне благе климе, као у Улцињу и осталој околини, а и водени талог је другојачије распорџен

Треба казати, да се код Лима у Будимљу налазе Ђурђеви Ступови а како су други виши разваљени, које је Немања подигао у славу његове побједи код Пантина.

За положај Ђаковице треба рећи да је на р. Рибнику, десној прит. Б. Дрина а не близу овога.

За преглед планина једне покрајине разни су системи, али да не бисмо губили времена при дужем описивању орографије, те да и на друге ствари земљописне обратимо једнаку пажњу, најподеснији ми се чини начин, да се с једне најглавније средњине пл. претпостави разгледање разних околних и планина и равница, да ако се нађе за нужно прелазити и са једне пл. на другу, те разгледати оно што је даље од оне средњине пл.

Што се пак тиче ријека и језера, треба најприје одредити, којим морима разни сливови припадају, за тим поменути главне ријеке свакога слива, а не би била велика тегота за дјечије схватање, кад би се и главно развође појединих покрајина најприје одредило, јер су то већ изучавајући ужу своју домовину морали пријећи.

Пада у око у многим подробностима буквално набрајање појединих чињеница из земљописа проф. Карића за IV. раз. осн. школа, премда се у овом земљопису гледало бити много краћи него ли у Карићевом.

Гдје је говор о пл. Маћедоније, каже се, да ју одвајају од Старе Србије *ограници* од Шар пл. и Кара Дага, што не стоји, јер граница између свих земаља иде у главном самим билом ових планина. Међу пл. Маћедоније не помиње се Перим пл., а набраја се међу ријекама р. Места, која је на И. од ове велике планине.

Међу р. Маћедоније заборавља се Црпаи Дрин, међу језера Острвско, које је врло важно и велико доста.

Међу равницама се помиње мала Штипска, а заборавља се много важнија Струмичка, која је у самој њеној близини.

Међу јужним усјевима Маћедоније треба поменути пиринад, памук, маслину и т. д.

(Наставиће се).

КАТУНСКО УЧИТЕЉСКО УДРУЖЕЊЕ.

Учитељи-це Катунске нахије, желећи се усавршавати у свом наставничком послу, да би боље одговарали свом учитељском позиву, држећи се оне народне: „Сви све знају,“ ријечише да установе: „Катунско Учитељско Удружење,“ којег ће бити главни задатак, да своје чланове још боље спреми и упозна са данашњом књижевности, а особито са најновијим педагошким дјелима, која су основ свега најглавнијега у животу људском, и на које савременост највише полаже; ушљед чега и учинише један као приправни скуп на Цетињу 10 септембра ове године ради оснивања истог.

На овом припремном скупу ријешено је, да се 7 окт. сви учитељи-це Катунске нахије скупе на Његушима и ту да, као на оном историјском мјесту, гдје је потекао први извор, како слободе и јунаштва, тако културе и просвјетног напретка нашег, установе поменуто Удружење. Осим тога ријешено је, да се позову неколико лица, који ће као представници просвјете и грађанства на скупу присуствовати и лично учешће примити при оснивању Друштва за остварење оне племените цијељи, коју ово Удружење узе као своје најглавније начело.

Из јутра 7 октобра и сама природа као да је хтјела примити удјела у том и учинити на руку тој племенитој замисли, те је, послје неколико дана ружног времена и кише, освануо дан врло лијеп, што је још боље поткријепило, како позване госте, тако још више покретаче Удружења, који се журно спремају и хитају на Његуше. Не гледајући што је за многе било доста прилично даљине, опет се сви окупеше на Његушима у девет сати прије подне, гдје се грађани његушки бијаху спремили заједно са тамошњијем учитељем, и направили мјесто за скуп у школи, која тога дана бијаше окићена црногорскијем заставама.

У девет и по сати окупили су се сви учитељи-це из Катунске нахије, а тако и позвани гости, међу којијема су били: Г. Живко Драговић, професор Гимназије и Богословско учит. школе, г. Јанко Милић, окружни начелник Катунске нахије са многијем капетанима исте нахије и г-ђа Зорка Ковачевић, бивша учитељица цетињска Г. Саво Вулетић цет. учитељ, којег је Друштво било одабрало на приправном скупу за привременог предсједника, поздравно је скуп својим кратким говором завршујући: „Живио Господар!!!“

За тијем је изабрана стална управа за цијелу годину тајнијем гласањем. У управу Удружења имали су част бити изабрани сљедећи: за предсједника г. Саво Вулетић; за потпредсједника г. Илија Бољевић; за дјеловођу г. Ђуро Шпадијер; за благајника г-ца Анђа Хајдуковић и за књижничара г-ца Анђа Милуновић.

По избору управе г. Илија Бољевић учит. баички држао је говор о одношају учитеља са мјеснијем властима. Послје овога прочитана су Правила Удружења, која су били саставили цетињски учитељи *) и која је скуп одобрио са незнатним измјенама.

За тијем је истакнуто неколико тема из области науке о васпитању, које би требало обрадити; из ових је скуп одабрао двије: „Куд нас води наше данашње васпитање“, и „Развијање патриотизма код дјеце“, те су и одређени двојица од чланова, који ће аа идући скуп донијети поменуте

*) Правила доноси се у овом листу.

теме обрађене, за тим је скуп одредио двојици чланова, да спреме два угледна предавања за исти идући скуп.

Најпослије је одређено мјесто и вријеме за идући редовни скуп. Он ће се држати 16 децембра ове године у Теклићима.

По свршетку скупа цијело удружење и позвани гости пошли су корпоративно у цркву, гдје је мјесни свештеник г. Радоњић учинио благодарење за здравље Његовог Краљевског Височанства Књаза Николe и цијелог Владајућег Дома и за срећни почетак новоустановљеног Удружења. Пошто су се вратили из цркве био је приурочен свечани објед у гостионици за то спремљеној. На трпези је први подигао здравицу г. Буро Шпадијер чет. упр. учитељ за здравље Његовог Кр. Височанства Господара, која је пропраћена са најрадоснијем узвицима „Живио!!!“ За тијем је наздравио г. проф. Живко Драговић учитељима катунскијем и захвалио на таквој племенитој замисли завршујући са ријечина: „Срећан вам почетак, живјели такви просвјетни радници, који о њеном напретку мислили и радили, а за корист домовине и Господара.“ Послије овога г. Илија Бољевић подигао је здравицу црногорској војсци, као најмоћнијем државном органу, под чијом се заштитом просвјета шири и напредује. На пошљетку г. Радоје Поповић чет. учитељ наздравио је Његовом Кр. Височанству Престолонашљеднику као највећој узданици српскога рода. Друштво је срећно било добити шљедеће поздраве: прво од Њ. Кр. В. Господара телеграм, који овако гласи:

Катунском Учишљеском Удружењу

NACIONALNA

Његуши.

Његово Краљевско Височанство Господар захваљује Катунском Учишљеском Удружењу на поздрав и добре жеље.

Дежурни ађутант М. Церовић.

Друго од Њ. В. госп. Митрополита Митрофана писмену поздрав и благослов која овако гласи:

Госп. Саву П. Вулетифу.

Жао ми је, што су чиновници Митрополије 7 октобра заузети званичнијем пословима, те због тога, поред најбоље воље, није могуће који од њих да учествује на збору учитеља Катунске нахије, који се реченога дана има држати на Његушима.

Сакупљеним реченога дана учитељима шаљем архијерејски благослов са најтоплијом жељом, да њихов скуп донесе жељеног успјеха њиховом руководству и пажњи повјерене наше мљедежи.

Митрополит Митрофан.

Треће од Господина Војводе Сима Поповића, Министра Просвјете и Црквених Послова шљедећи телеграм:

Катунском Учишљеском Удружењу

Његуши.

Поздрављајући Удружење желим му најбоље успјехе.

В. С. Поповић.

Четврто од Гл. Школ. Надзорника г. Буре Поповића шљедећи телеграм:

Катунском Учишљеском Удружењу

Његуши.

Најсрдачније захваљујем на вашој изјави и желим да оснивање тога Удружења буде срећно и Богом благословено.

Буро Поповић.

Пето од управитеља вароши Цетиња господина командира Машана Божовића шљедећи телеграм:

Катунском Учишељству

Његуши.

Жалим, што сам спријечен дужношћу, да не присуствујем вашем раду. Шаљем вам своје најтоплије жеље, да ваш рад уроди добрим плодом по Господара и отаџбину.

Машан Божовић.

Послије обједа Друштво као и гости пробавили су неко вријеме у петњи по Његушима уз најпријатније посматрање тога значајнога мјеста, а по том су били позвани од г. Марка Врбице на част, који их је врло лијепо дочекао. На три и по сата почели су се разилазити са најпријатнијом успоменом на овај дан.

Познајући катунске учитеље - це као спремне и одушевљене за свој рад, можемо рећи да Катунском Учитељском Удружењу предстоји лијепо напретац.

Цетине, 20 октобра 1901.

Јанко В. Тошковић. учитељ цетињски.

***

П Р А В И Л А.

Катунског Учитељског Удружења.

Учитељи-це из Катунске нахије основаш 7. октобра 1901. год. своје удружење под именом: „Катунско Учитељско Удружење“ и за исто прописаше ова правила:

I Циљ

Чл. 1.

Циљ је „Катунског Учитељског Удружења“: умно усавршавање — нарочито усавршавање у наставничком послу, а по могућству и материјално потпомагање својих чланова; рад на унапређењу наше основне школе у опште и рад на томе, како би школа била од већег утицаја на народ у свијема онијем правцима, у којима је њен утицај потребан.

II Средства

Чл. 2.

Удружење ће свој циљ постићи: установом књижнице и благајне; састанцима, на којима ће се расправљати педагошка питања и питања из живота школе у опште и држати угледна школска предавања; држањем јавних предавања и забава; изле-

тима по ужој, а по могућству и по широј домовини и издавањем списа, чије би публикување користило школи и настави.

Чл. 3.

Удружењу ће бити материјална средства: улози чланова, приходи са забава, јавних предавања и од издатих списа и добровољни прилози и завјештаји.

III Чланови

Чл. 4.

Чланови су Удружења: а) *редовни*, који плаћају 10 круна годишње у двомјесечним ратама; б) *помагачи*, који годишње одједном плате четири круне; в) *уштељачи*, који једном за свагда уложе у новцу или ма чему другом вриједност од 30 круна; г) *добротвори*, који у новцу или иначе једном за свагда уложе вриједност од 50 круна најмање и д) *почасни*, које изабере скуп Удружења на предлог управе, а за њихове моралне и материјалне услуге учињене Удружењу (а уживају добар глас уопште) или пак за њихове услуге учињене српском роду...

Почасни се чланови бирају тајним гласањем без дебате. Предлог за избор почасног члана поднесе се на једном скупу, а избор се вршина првом, који за овим сљедује.

Чл. 5.

Редовни су чланови учитељи-це из Катунске нахије, а могу бити у опште српски наставници-це, ма гдје они становали.

Чл. 6.

Пријам за редовног члана може се вршити свагда на редовном скупу, али се дотични мора за упис предходно обратити управи и то писмено. Од кад скуп прими неког за редовног члана, од онда он има дужности и права као члан Удружења.

Чл. 7.

Кад неки редовни члан случајно промијени службу, може и даље остати чланом Удружења. Ко пак изгуби службу осудом земаљских власти, он престаје бити чланом овог Удружења.

Чл. 8.

Сваки члан Удружења мора се покоровати овим правилима и свим правилницима, које би Удружење прописало као и решењима скупа Удружења.

Чл. 9.

За којег свог члана буде Удружење увјерено, да намјерно ради противу напретка и угледа Удружења, оно ће га искључити из своје средине без накнаде његових ранијих улога и прилога, које је дао Удружењу. Тако ће се искључење учинити на скупу јавно, али ће се прије гласања за искључење дати дотичном прилика да се правда. Искључени може поново ступити у Удружење тек послје године дана, и то ако скуп то нађе за сходно.

Чл. 10.

Сви чланови имају једнака права говора и гласања при решењу каквог питања на скупу Удружења, кад их председник по предходном њиховом потраживању на то овласти, или то преко председника одобри скуп, ако дотични буде на њ апеловао у случају, да и послје трећег потраживања не добије ријеч од пресједника.

Чл. 11.

Ко није присутан при расправљању неке ствари на скупу, не може о њеном решењу давати свој глас, али и неприсутни имају права бирати управу Удружења, ако им није могуће дотичном скупу присуствовати. Ови ће свој глас дати у затвореном писму упућеном скупу.

Чл. 12.

Редовни чланови, а по могућству и остали служиће се књижицом Удружења и то по правилнику те књижице, а само редовни благајном и то по пропису.

Чл. 13.

Они редовни чланови, који су учитељи-це у Катунској нахији, имају право бирати часништво Удружења и у исто

бити изабрани, али ово друго ако су редовни чланови Удружења најмање годину дана непосредно пред бирање; од овог се изузимају они, који премјештајем или постављањем тек постану учитељице у Катунској нахији — они могу бити бирани одмах по упису у Удружење.

Чл. 14.

Редовни чланови и помагачи у случају, да им буде воља иступити из Удружења, морају о том извјестити управу и навести разлоге, због којих иступају; управа о овом извјештава скуп, који ће радити да задржи свог члана, а ако то не могне, даје му отпуст, али без икакве накнаде.

IV Управа

Чл. 15.

Управу Удружења чине: *предсједник, потпредсједник, пословођ, благајник и књижничар*, који се бирају на годину дана тајним гласањем

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE Чл. 16.

CRNOJEVIĆ

Предсједник је представник Удружења и као такав стара се о његовом напретку уопште; по потреби сазива одборске сједнице и руководи њима, руководи скуповима и у власти је закратити ријеч на скупу оном, који се удаљава од предмета говора, а послеје треће опомене предлаже скупу, да се такав са истог удаљи; пази на ред чланова управног одбора и чланова Удружења у опште, у колико се то односи на живот и рад Удружења; у друштву са књижничаром прати принове у педагошкој литератури, и чини сходне предлоге о томе управном одбору и скупу; предсједник заступа Удружење код власти, појединаца и корпорација; он потписује сва акта Удружења.

Чл. 17.

Потпредсједник у осутству предсједника врши предсједничку дужност, а ако су обојица осутни ову, дужност врши по годинама најстарији од остале тројице чланова управе.

Чл. 18.

Пословођа води записник одборских сједница и скупова; води сву преписку удружења; премапотписује акта и држи у реду архиву Удружења; на крају године спрема извјештај о раду и успјеху Удружења.

Чл. 19.

Књижничар пази књижницу Удружења, која ће свагда бити на Цетињу; даје члановима књиге на читање и прима их — све по правилнику књижнице; чини сходне предлоге управи о унапређењу књижнице и на крају године спрема извјештај о том унапређењу уопште и о томе, како је књижница у току године употријебљена.

Чл. 20.

Благајник рукује свим новчаним приходима Удружења и чини расходе по решењу управе и скупа о чему мора имати тачне признанице; на крају године спрема извјештај о благајни и имовини Удружења уопште (осим онога што припада књижници).

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DURĐE
CRNOJEVIĆ

Цијела управа решава на својим сједницама о свему, што се односи на Удружење, али та решења формулише као своје предлоге, које подноси скупу, да их одобри или одбије; но и сама управа може неко своје решење у дјело привести, ако је за то неопходна потреба и у сврху тога може потрошити из касе Удружења до 20 круна, а скуп за ово даје накнадно одобрење.

Чл. 22.

Управа саставља дневни ред за скупове, у ком свакад мора бити тачка: „предлози и молбе,“ како би се дала прилика сваком члану Удружења, да нешто предложи или да за нешто моли; но у редовним приликама свакад треба и предлоге и молбе упућивати скупу преко управе.

Чл. 23.

Сједнице су управног одбора тајне, а могу се држати кад су присутни најмање три члана; ако је једна сједница одло-

жена због недовољног броја присутних чланова, сазива се у што краћем року, и онда могу решавати и само два члана управе, но два члана могу решавати и на првој сједници, ако је у питању ствар, која није за одлагање. — Ако су осутна четири члана управе или сви, а потребно је да Удружење неко у нечем представља, то могу учињети неколика члана Удружења, ма и не били из управе.

Чл. 24.

Из оправданих разлога може који члан управе и иступити, и у том се случају његово мјесто попуња на првом редовном скупу (по чл. 15); а за нетачно вршење своје дужности чланови управе одговорни су скупу.

V Скупови.

Чл. 25.

Скупови су: а) *главни*, б) *редовни* и в) *ванредни*.

Главни се скуп држи једном годишње: крајем августа или почетком септембра. На овом се скупу поред вршења обичних ствари (види редовни скуп) бира нова управа, пошто стара управа поднесе оставку и контролни одбор прочита извјештај о њеном раду.

Редовни се скупови држе пет пута на годину, а гдје ће се и кад један скуп држати решава се на скупу њему предходном. На овим се скуповима читају радови чланова, држе се угледна предавања и доносе критике и на једно и на друго; рјешава се о молбама и о предлозима чланова и управног одбора и врши се уопште све оно, што се односи на живот удружења, а у границама је ових правила. На петом редовном скупу сваке се године бира контролни одбор од три лица, који ће на неколико дана пред главни скуп прегледати рад управе, и спремити извјештај о томе; на овоме петоме скупу одређује се дан, кад ће се држати главни годишњи скуп.

Ванредни се скупови држе, кад то потреба Удружења изиште, а на њима се решава искључиво о оном, зашто су сазвати. О сазиву ванредног скупа доноси решење редовни скуп, ако није у могућности, да он дотичну ствар ријеши, или га сазива Управа по иницијативи својој или најмање половине оних редовних чланова, који су ван Управе.

Чл. 26.

На скуповима се доносе решења — о свему, што се на њима решава — са апсолутном већином гласова; ако се пак деси, да се гласови на једнаке дјелове подијеле, доноси се решење по жељи оне странке, у којој је предсједник.

За нетачно похађање скупова редовни чланови ће бити одговорни самом скупу.

Записник скупова осим предсједника и пословођа потписују још три члана ван Управе, које скуп за то одабере.

VI О књижници и благајни.

Чл. 27.

Књижница Удружења снабдијеваће се на првом мјесту педагошким књигама и часописима тако, да има бар сва српска педагошка дјела, а набавља ће се и друга књижевна дјела, чинећи у том свакад избор према потреби наставничког staleжа.

NACIONALNA
BIBLIOTЧКА 28.

Главна сврха оснивања благајне јесте та, да она служи за унапређење књижнице, али ако се кад деси, да Удружење имаде засталог новца, од њега ће се давати редовним члановима на зајам, а према њиховој молби највећи зајам може бити четрдесет (40) круна одједном. Зајам се мора вратити најдаље кроз 4 мјесеца и то без икакве добити. — Остале услове за зајам поставља скуп на предлог управног одбора. —

Право на зајам немају они, који немају права бити бирани за часнике Удружења (чл. 13).

Новац из благајне трошиће се по могућности и у смислу чланова: 2. и 32. овијех правила, а и на друге ситније потребе Удружења, кад ове буду искрсле.

VII О књижевном раду у Удружењу.

Чл. 29.

На редовним скуповима одређиваће се по неколико тема за расправљање педагошких и уопште школских питања, и

из овијех ће изабрати двије они, који буду имали вољу за рад на истима; из ових ће скуп изабрати двојицу, да један једну, а други другу тему обради. Овако се исто чини са одређивањем угледних предавања, од којих ће се такође по два на једном скупу држати.

Чл. 30.

Поједини чланови могу обрађивати и оне теме и методске јединице, које нијесу на скупу одређене, те ће се и такви радови по увиђавности стављати на дневни ред. — Сваки редовни члан Удружења дужан је бар по један свој рад годишње на скупу читати и бар по једно предавање држати.

Чл. 31.

Расправе, чланци и предавања, пошто се прочитају на скупу, дају се по једном члану, да их оцијени, па ако се приме с поправкама или без ових, дају се на штампу с напоменом да су чигана у Удружењу. О овим се радовима дебатује на скупу, те се могу примити и без нарочите критике појединаца, ако то скуп важева за доброд и нарочито ако Управа такав рад препоручи, којој је дужност да сваки рад прегледа прије, но је исти дошао пред скуп.

Чл. 32.

Ако удружење буде бивало у материјалним могућностима, оно ће издавати и списе својих чланова напоменуте у чл. 2. ових правила. Овакви ће се списи примити за својину Удружења по савјету двојице референата, од којих један може бити и изван Удружења. Списи се и награђују по одлуци скупа, али то онда пошто је све спремно за штампање; не могне ли се до рока, писцу заказаног, дјело штампати, враћа му се рукопис, ако се не утврде нови услови, на које би писац пристао.

VIII Закључак.

Чл. 33.

Катунско Учитељско Удружење ће престати, кад то буду вахтијевале $\frac{4}{5}$ његових редовнијех чланова, а у том случају

имаовина Удружења предаће се Књ. Цр. Министарству Просвјете и Цркв. Послова, да је ово очува како би је доцније предало другом каквом удружењу Катунских учитеља-ца, које би се основало са сврхом овог Удружења.

Чл. 34.

Ова правила ступиће у живот, кад их усвоји скуп Катунског Учитељског Удружења, а старија просвјетна власт потврди; биће пак у снази, док се по решењу скупа Удружења другијема правилима замијене.

Ова је правила у свему усвојио скуп Кат. Учит. Удружења 7 октобра 1901 год. на Његушима.

Пословођ
Буро Шпадијер.

Предеједник
Саво П. Вулећић.

Оснивачи Катунског Учитељског Удружења:

Анђа Милуновић, Анђа Хајдуквић, Божо Поповић, Василије Јовановић,
Буро Шпадијер, Иво Колуђеровић, Илија Бољевић, Јанко Тошковић, Ни-
кола Рацковић, Перо Дошковић, Радоје Шабовић, Саво Вулешић, Филип
Пејовић, Штиро Колуђеровић

Ова „Правила Катунског Учитељског Удружења“ прегле-
дана су и одобрена у Књ. Цр. Главном Надзорништву Основ-
нијех Школа.

Цетиње, 13. октобра 1901 г.

(М. П.) Гл. Школски Надзорник:
Буро Поповић.

Извјештај о основним школама прногорским у школској 1899 и 1900 години.

(Саопштва се у изводу.)

Школа Горњо-Загарачка.

Испит је држан 9 јуна, а трајао је 7 сати.

Школа је троразредна: П, Ш и IV раз

У почетку школ. године уписано је у П-ом 16 ученика; Ш-ћем 14, а у IV раз 21 ученик.

Из П-ог р. 1 ученик није присуствовао него је напустио својевољно, а из Ш-ћег 1 због болести, а 1 због слабог владања.

Понављао није, нити ће иједан ученик.

Успјех се показао о испиту:

Из вјеронаука: П-ги раз. 5—; Ш-ћи раз. 5—; IV раз. 5.

„ српског језика П. раз. 5; Ш. $4\frac{1}{2}$; IV. $4\frac{1}{2}$.

„ словенског језика П. раз. $3\frac{1}{2}$; Ш. 4+; IV 4+.

„ рачуна: П. раз. 5—; Ш. 5—; IV. $4\frac{3}{4}$.

„ геометрије: Ш. раз. 4; IV. $4\frac{1}{2}$.

„ земљописа: П. раз. 4; Ш. $4\frac{1}{4}$; IV. 5.

„ историје: Ш. раз. $4\frac{3}{4}$; IV. 5.

„ поз. њег. чов. тијела: П. раз. 4+; Ш. 5—; IV. 5.

„ природе (с физиком за IV раз.): П. раз. $4\frac{1}{2}$; Ш. 5—; IV. 5.

„ краснописа: П. раз. 5; Ш. 5; IV. 5.

„ цртања: П. раз. 5; Ш. 5; IV. 5.

„ пјевања: П. раз. 5; Ш. $4\frac{1}{2}$; IV. $4\frac{1}{2}$.

„ гимнастике: П. раз. 4; Ш. 5; IV. $4\frac{1}{2}$.

„ чистоћа: П. раз. 4+; Ш. 5; IV. 5.

„ дисциплина: П. раз. 5; Ш. 5; IV. 5.

Укупни годишњи успјех постигнут је: у П-ом раз. скоро одличан ($4\frac{3}{4}$) у Ш-ћем раз скоро одличан ($4\frac{2}{3}$) у IV раз. скоро одличан ($4\frac{3}{4}$).

Сви су предмети обрађени по „Наставном Плану“ у довољном обиму.

Школски рад отпочет је 1 октобра, а рађено је зими по 5, а прољеће по 6 часова дневно.

Цијеле шк. године било је 166 радних дана.

Учитељ није дјецу остављао саму, а учинио је два осуства, које је надокнадио одморним даном. Први родитељски скуп био је 1 октобра, на коме је говорено: „О задатку осн. школе и дужностима родитеља к њој;“ а други је држат 14 јануара, на ком је говорено: „О значају празника и чистоћи“.

Дјеца су извођена три пут у околину, а занимала су се проучавањем природописа, земљописа и историје.

Ученици су уредно посјећивали школу.

Учитељ је за сва три поменута разреда Божо Милатовић, који је још привремен, а постављен је за учитеља 1897 год. Он је врло добро способан за сва четири разреда, ма да је свршио само основну школу, јер се неуморно труди и усавршава, а за то је прибавио и приличан број нужних књига. Да је учитељу једино занимање учит. дужност и да се неуморно труди за своје усавршавање освједочило се је то и на испиту

дјечијим одговорима, као и учитељевим методичним разумљивим и занимљивим испитивањем. Учитељ је упућивао и навикавао дјecu правилном мишљењу и расуђивању, а трудио се је да у дјeci образује ваљани и честити карактер, као и да позна и хармонично развија духовне моћи својих ученика.

Учитељ је са примјерно-очинским понашањем спрам својих ученика задобио од истих љубав и поштовање, те му скоро није ни бивало потребно тјелесне казне употребљавати над ученицима.

Не само у школи, него и ван ње, у друштву, учитељ је примјерног понашања, с чега се и у племену уважава и љуби.

Ово се најчистије дало виђети из нарочите молбе и препоруке племена и његових преставника, да њихову жељу и молбу преставимо Књ. Главном Надзорништву, да г. Бошко Милатовић и у будуће остане за учитеља њихова, што овим и чиним.

Протоколи се налазе у доброме стању, само су сви осим годишњег на обичној хартији. — Прихода је било ф. 43 и 5 новч. Расхода фиор. 43.

Расход је учињен брижљиво и цјелисходно, али признаница нема. Примаоци су, случајно нашавши се на мјесту, по жељи мјеснога надзорника, позвати за освједочење, од којих је сваки то и учинио. Но ако је мјесни надзорник признат као врло поштен и правичан, али неписмен човјек, ипак се довољно не оправдава такав начин руковања новцем, те му је наређено, да у будуће прима тачне признанице.

Шк. здање као и учитељски стан налазе се у врло добром стању.

Уређено је са мј. школ. властима, да се прибаве: геометријска тијела; телуријум; глобус; ормар; пећ и штапа. Од оправака на здању наређено је са училима, да буде на 1. септембра: картање и бијељење учионице и уч. стана; оправка крова; врата, сванија и каредрџе.

Учионица има 217.44 куб. мет., а долази по 4.35 на појединог уч. Трпило се без учила и школске башче.

Народ показује особиту вољу за школу, те не жали на бољитак и напредак ње трошити се материјално, те отуда може се оправдано држати, да ће и шк. башчу, књижицу, као и све нужно временом прибавити, али су се прилично истрошили скорашњом грађом школе, те за ову годину нијесу у стању учинити за школу онолико, колико они желе — колико се прописује.

Капетан Петар Велашевић вршио је своју дужност према школи врло добро.

Мјесни надзорник Јован Радуловић својим заузимањем усрднијем за све оно, што се школе и њеног напретка тиче, заслужује особиту похвалу.

Школско је здање по себи врло лијепо, а на средини је школске општине.

Горњо-Загарчани се одазивају све живљом љубављу к школи, а из њихове љубави, а не толико из материјалне моћи, поставили су себи онако школ. здање и тим подмирили једну пријеку потребу своју. Њихова љубав к школи може се похвалити и ставити за углед другима.

Данилов град, 25 јунија 1900 год.

Бошко Велашевић, упр. учит.
мјесни ревизор.

Школа Каручка (Ријечка нахија)

Школа је троразредна. У почетку школске године уписано је: у I разреду 23, у П 14, у Ш 13. У сва три разреда 50 ученика. Сви су вје. роисповиједи православне.

На испиту их је изашло: у I раз. 17, у П 13, у Ш 9. Свега 39. Од осталијех: премјештени су у школу Вуковачку 2, у Цеклинску 2, а 7 остали због болијести.

Успјех о испиту показан:

- Из вјеронауке I раз. 5; П 5; Ш 5.
 „ српског језика: I раз. 5; П 4^{1/2}; Ш 4^{1/2}.
 „ словенског језика: П раз. 5; Ш 4.
 „ рачуна: I раз. 5; П 5; Ш 5.
 „ геометрије Ш раз. 5.
 „ земљописа: I раз. 5; П 4; Ш 5.
 „ историје: Ш раз 5.
 „ природописа: П раз. 5; Ш 5.
 „ човјечијег тијела: I раз. 5; П 5; Ш 4^{1/2}.
 „ краснописа: I раз. 4; П 4; Ш 4.
 „ цртања: I раз. 3^{1/2}; П 4; Ш 4^{1/2}.
 „ пјевања: I раз. 4; П 4; Ш 4
 „ гимнастике: I раз. 4; П 4; Ш 4^{1/2}.

Чистоћа у сва три разреда 4.

Дисциплина у сва три раз. 5.

Укупни наставни успјех постигнут је: у I раз. 4^{1/2}; П 4^{1/2}; Ш 4^{2/3}.

Расхода је било за ову шк. годину фор. а. в 71 и 45 нов.

Протокол прихода није прегледан. Фонд је код г. капетана, али би оба требало прегледати и сравнити ради сваке тачности. Нужне поправке предвиђене су и за идућу шк. годину одређене. Од училиа предвиђено је да се набаве: мапа Балканског полуострва и мапа Црне Горе.

Учитељ је ове школе Михаило Поповић; његов рад, труд и владање, достојно је сваке похвале.

Мјесни школски надзорник је Саво Ф. Краљевић, који је ову почасну дужност вршио одлично.

Испит је свршен 1 јуна 1900 гол.

Ради увјерења, као присутни испиту, потписујемо се:

Мило С. Јовићевић, капетански писар
 Саво Ф. Краљевић, мјесни шк. надзорник.

Школа у манастиру Морачи.

Школа је од четири разреда I., П., Ш. и IV.

Почетком школске године било је уписано: у I. раз. 26 ученика и 2 ученице; у П. раз. 27 ученика и 2 ученице; у Ш. раз. 22 ученика и 1 ученица; у IV. раз. 20 ученика, — У сва четири разреда 95 ученика и 5 ученица — Дјеца су православне вјере.

На испиту су присуствовали: из I. раз. 26 ученика и 1 ученица; из П. раз. 25 ученика и 1 ученица; из Ш. раз. 14 ученика и 1 ученица; из IV. раз. 18 ученика.

Свега из сва четири разреда 83 ученика и 3 ученице.

Испитано дјеце у појединим предметима:

- Из вјеронауке: у I. раз. 5; II. 5; III. 4; IV. 4.
 „ српског језика: у I. раз. 6; II. 7; III. 4; IV. 6.
 „ словенског језика: у I. раз. —, II. 5; III. 3; IV. 3.
 „ рачуна и геомегр: у I. раз. 6; II. 5; III. 7; IV. 5.
 „ земљописа: у I. раз. 4; II. 4; III. 3; IV. 3.
 „ историје: у III. раз 3; IV. 4.
 „ природписа: у II. раз. 4; III. 3; IV. 6,
 „ поз. и њег. чов. тијала: у I. раз. 3; II. 3; III. 3; IV. 4.

Успјех показан о испиту:

- Из вјеронауке: у I раз $4\frac{1}{2}$; II. 4; III. $4\frac{1}{2}$; IV. 4+.
 „ српског језика: I. раз. $4\frac{1}{2}$; II. 4+; III. $3\frac{1}{2}$; IV. $3\frac{1}{2}$.
 „ словенског језика: II. раз. 4; III. 4; IV. 5.
 „ рачуна и геомет: I. раз. 4; II. 4; III. 4; IV. $4\frac{1}{2}$.
 „ земљописа: I. раз. 5; II. $4\frac{1}{2}$; III. 4; IV. 5.
 „ историје: III. раз. $4\frac{1}{2}$; IV. $4\frac{3}{4}$.
 „ природписа: II. раз. 4; III. $3\frac{1}{2}$; IV. 5.
 „ поз. и њег. чов. тијела: I. раз. 5; II. 4; III. 4; 4+.
 „ краснопис: I. раз. 4; II. 4; III. 4; IV. 4
 „ цртања: I. раз. 3; II. 5; III. $4\frac{1}{2}$; IV. 5.
 „ пјевања: I. раз. 4; II. 3; III. 4; IV. 4.
 „ гимнастике: I. раз. 3; II. 3; III. 4; IV. 5.

Чистоћа у сва четири разреда врло добра (4+).

Дисциплина у сва четири разреда врло добра (4).

Укупни годишњи успјех постигнут је: у I. раз. врло добар (4); у II. врло добар (4); у III. врло добар (4); у IV. врло добар (4+).

У III. и IV. разреду није обрађен српски језик у довољном обиму према наставном плану, а и на оно што се обрадило треба вишу пажњу обратити и пазити тачност у одредби појединих ријечи.

Редовни рад отпочет је 8 окт., а завршен је испитом, који је држан 15 маја и трајао 8 сати. Дневно је рађено по 5 сати, а преко цијеле године 132 дана.

Дјеца сама нијесу остављена у школи. Родитељски скуп држан је само један 14 јан. и на њему говорено: „О међусобној слози и љубави,“ и „О уредном владању дјеце у и ван школе.

Дјецу су учитељи изводили у околину један пут и занимали су се том приликом земљописом и природописом.

Управљајући учитељ Јеромонах Никифор Симоновић.

Поп Милун Меденица учитељ I. и II. раз., а Јеромонах Никифор III. и IV. Поп Милун је свршио стару земљодјелску школу прије рата, а постављен је за привременог уч. 1898. — Јеромонах Никифор свршио је Богословско-Учитељску школу на Цетињу, а постављен за сталног учитеља 1897 г. Способност једног и другог учитеља јесте врло добра, а трудољубље одлично. Владане у школи и ван ње похвално, те их народ особито поштује. II. грјешака у настави нема осим у српском језику код старијих разреда, али заузимањем и трудом учитељевим и то ће се поправити, јер се својски труди.

Учители су уредно посеђавали школу — а ученици неуредно ушљед болести и глади. Протокол дневни потпуњен, те га је потребно измијенити, а испитни стар и врло рђав, остали урадни. Протоколи од прихода и расхода нијесу били сређени, те ушљед тога нијесу ни прегледани.

Учионице се налазе у доста слабом стању, особито што су сувише ниске. Учионица I. и II. раз., има у простору 95.514 куб. мет., а III. и IV. 70 2 куб. метара.

Ова школа има следећа учила: мапу Јевропе, мапу Црне Горе, глобус, природописне слике, непотпуна геометријска тијела.

Школске баште нема.

Кап. сердар Ристо Рашовић вршио је своју дужност спрема ове школе врло добро, а мјесни надзорник Радоња Радовић похвално. — Има се препоручити мјесним властима, да поправе и уреде учитељски стан, који је врло неподесан за становање.

Колашин, 27 маја 1900 године.

Арсо С. Минић, учитељ.

Школа у Брчелима (Црмничка нахија)

Школа је троразредна са I, II и III разредом. Испит је држан 6 јуна и трајао је 7¹/₂ сати.

Дјеце је уписано било у почетку шк. године у I раз. 16, у II 16, а у III 35. На испиту је изашло у I раз. 14, у II 16, а у III 31.

Један ученик I раз. напустио је школу ушлед дуготрајне болести, а један се је престадио; три су ученика III раз. по потреби пријешли у друге школе; један због упорности и непослушности ослобођен школовања. Понављали су I раз. 5 ученика, а III раз. 2, а понављаће у II раз. 2 ако не учине исправке и не издрже испит почетком идуће школске године за старији разред; а у III разред такође 3 понављаће разред.

Успјех је постигнут у разредима посебни и општи:

Из вјеронауке: I раз. 5; II раз. 4¹/₂; III 5, одличан.

„ срп. језика: I раз. 4¹/₂; II 4; III 4¹/₂, више на врло добро

„ словен језика: II раз. 4²/₈; III 4¹/₂; више но врло добро.

„ рачуна: I раз. 4¹/₂; II 4; III 4¹/₄, више но врло добро.

„ геометрије: III раз. 4¹/₂, више но врло добро.

„ земљописа: I раз. 5; II 5; III 4¹/₃, скоро одлично.

„ историје: III раз. 5, одлично

„ природописа: II раз. 4; III 4¹/₂, више него врло добро.

„ поз. и њег. чов. тијела: I р. 4; II 4¹/₃; III 4¹/₂, више него врло добро.

„ краснописа: I раз. 4; II 4; III 4, врло добро.

„ цртања: I раз. 4; II 4¹/₂; III 4, више но врло добро.

„ пјевања: I раз. 4¹/₂; II 4; III 4¹/₂, више но врло добро.

„ гимнастике: I раз. 4; II 4¹/₂; III 5, више него врло добро.

Чистоћа школе, ношње и држање дјеце: више него врло добро.

Дисциплина: I раз. 4; II 4¹/₃; III 4¹/₂, више него врло добро.

Укупни годишњи успјех постигнут је: у сва три разреда, више него врло добро.

Сви су предмети обрађени у довољном обиму према наставном плану. Рад је отпочет 1 октобра, а рађено је дневно зими по 5 сати, а љети и прољећем по 6 сати, а преко цијеле шк. године 181 дан. Држана су два родитељска скупа у октобру и јануару. На првом је говорено о значају школе, о родитељском васпитању и о дужностима родитеља на спрема дјеце и школе. На другом, 14 јануара, говорено је о значају истога дана и о религиозном васпитању.

Дјеца су извођена неколико пута у шетњу на оближња брдашка и том приликом се занимала природним наукама, пјевањем и земљописом. Школу су доста уредно посеђавали као и трудили се да одговоре на задовољство своје позиву. Због пада доса манастирског, који се простираше испред школе, а бојећи се, да и школа не падне, по доставци нашој, нареди Гл. Школ. Надзорништво, да се за вријеме школа премјести у горњи манастир, те том преношњом и неким малим поправкама издангубило се је у мјесецу марту 14 дана. Вишина ученика боловали су од инфлуенце ове године. Учила школска су у добром реду осим глобуса, око ког су расколлате све дрвене оплате, а неке и сломљене. Протоколи прихода и расхода тачно су вођени. Огрјев је ове године давала парохија Доњобрчеоска, сваки домаћин по 20 ока. Школарине ове прошле године није купљено, но тек године 1898 купљено је 5%, свега је скупљено 76 фиор. и 15 н., од којих се је расходовало за неке поправке школске и потребе исте под чистим признаницама 13 фор. и 57 новчића; још остаје непотрошено новаца 62 фор. 58 новчића.

Школски протоколи: дневни, годишњи, кореспонденције, летопис, инвентар и протокол дневног рада (што је ког дана предавано у сва три разреда) све је у добром реду, осим испитног, који је веома побуџан.

Башта школска због многобројних и скоро непрекидних киша овога прољећа није се могла у вријеме урадити и посијати — садити, но је подоцкан обрађена и посађена.

Испиту су присутни били: г. капетан Стеван Ђоновић, г. кап. Милан Поповић, парох Јован Јовановић, г. учитељ Андрија Јовановић, г. Мило Иличковић гим. руски родитељи ученика и повише другог народа овога племена.

Зграда горњег манастира (звана Кућа) која је привремено дата за школу овом племену, од више је неподесна за учионицу, ниска, тијесна према броју ученика; прозора малих, скоро без вићела у вријеме облачно, а доња бивша школа у истом манастиру — и што је било то је све попроскало и поломљено, тако да би много поправке и привремено се изискивало. Учионица у доњем манастиру мање би поправке изискивала, привремено, и то само 2 гвоздене превезе преко ње, и двије ноге јаке у клак, са сјеверо-западне стране, гдје се је доста стропштала; и тако не би никакве опасности било а с малим учињеним трошком; но ни то нас не може мимоићи, да изнова по новом плану школу не градимо — и то у околини доњег манастира, јер је то средиште овог нашег племена, а мјеста међу најљепшим сеоским у Црној Гори са свима условима одговарајућим потребама, — и здравствености. Школарина ће се морати овом годином повише купити да се приступи грађи школе; Ако се не би смиловао Његово Краљевско Височанство Господар милостиво погледати на овај манастир, пун значаја историјског по прошлости, те дати ову кућу манастирску поново президати и уредити, гдје би наши племеници добровољно уложили приносе и аргатовање, па и више, тек да школа у истој и остане. Ако овога не би, принуђени ћемо бити подносити молбу, за мјесто и материјал ове куће, и искати план од тог глав. надзорништва те задати школу; а међутим послужити се по вашој дозволи тог глав. надзорн. оном кућом доњег или горњег манастира, која ће нас за кратко вријеме поправка мање коштати.

Ово је свију главни племеника мишљење о овдашњој нашој школи.

Ове године као и прошле, пошто то главно надзорништво не посла ревизора, но нареди да сваки учитељ у присуству мјесни власти држи испит, и да свештеник или друго које почасно лице пресједава, нудио сам, али се нијесу хтјели примити, те сам сам пресједавао и испитивао. Моја учитељска ревност, да послужим на задовољство мојој надлежној просвјетној власти, позната је том Књаж. Црн. Глав. Надзорн. основних школа из давно прошлих и новијих година; савјест ми је мирна, да труда и рада не штедим — онолико колико сам кадар.

Капетан је вршио своју дужност односно школе одлично, а такође и мјесни школски надзорник, у колико се је бавио код нас. Народ у опште овог племена љуби школу, и то с дана на дан све више, радује се њеном напретку и добром опстанку.

Брчели, 9 јуна 1900 године.

Поп Никола Јовановић, учитељ.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К .

Приложници *Господин Дочка Андрић*, из Његуша, приложио је једне златоткане дарце (три комада) храму светога оца Николаја парохијалној цркви на *Пелев-бријегу* у Братовожићима.

Извјештај I и II скупштине свештеничког удружења Чевског надзиратељства. — Свештенство Чевског надзиратељства више пута се договарало, да склопи своје удружење, али је тек 16 јула т. г. ово привело у дјело и одабрало управу. Тада је уговорено, да иста донесе на другој скупштини „Правилник“ на прочитање, што је и учињено; још је одређено, да поп Петар Мијановић говори бесједу „О љубави према ближњем“ и да је поднесе писмено на сједници, а поп Стеван Кнежевић да држи предавање „О јелеосвећењу“ и да га писмено поднесе.

На другој редовној скупштини, која је држата 17 септембра у Трбини (Цуце), чинодјејствовали су ови свештеници: поп Петар Мијановић, као мјесни парох, и говорио је бесједу: „О љубави према ближњем,“ поп Крсто Вукотић, надзиратељ, поп Ристо Поповић, председник, поп Стеван Кнежевић и поп Петар Вуковић. Послије летурђије држато је и многољествије Његовом Краљевском Височанству. Народа је било у великом броју оба пола; особито су главари племенски присутни били. Послије службе позвао је све свештенике госп. перјаник Илија М. Рогановић, те су му освештали новоподигнуту кућу. У његовој кући, у засебној соби, држали су свештеници и своју сједницу, на којој је председник читао „Правилник“; затим читао је поп Петар Мијановић своју бесједу, а поп Стеван Кнежевић о јелеосвећењу.

Иза тога одређена је трећа скупштина на Богетиће, у Пјешивцима; поп Илија Мијушковић служиће том приликом и говорити бесједу, а поп Петар Вуковић држаће предавање, а уз то да поднесе писмено: „О тајни свештенства“. Појединим члановима стављено је у дужност:

1) Предсједник поп Ристо Поповић да одговори свештеничком удружењу Морачком на њихову честитку и питање, да ли желимо, да се оснује удружење свијех свештеника црногорскијех, на што је друштво рекло, да жели, те да предсједник у томе смислу одговори Морачком удружењу; 2) да честита „црногорском учитељском удружењу“; 3) поп Петар Мијановић да донесе на трећој скупштини чланак: „О освећењу храмова“; 4) поп Крсто Радуловић бесједу: „О трпљењу“. Остали чланови да по својој вољи приреде по какав чланак или бесједу.

Бесједа попа Петра Мијановића дата је на реферат попу Ристу Поповићу, а чланак о јелеосвећењу попа Стевана Кнежевића дат је попу Петру Вуковићу, бесједа попа Риста Поповића дата је попу Крсту Радуловићу на реферат.

Послије тога изнијели су поједини чланови следеће приједлоге: предсједник поп Ристо Поповић: а) да се изабере исповједник друштвени, и општим гласањем за исповједника изабрат је поп Крсто Вукотић, надзиратељ; а за благајника друштвеног поп Крсто Радуловић. б) Добро би било, кад би Управа Канцеларије Митрополије Црногорске штампала све досадашње важеће окружнице и наредбе (јер их сви свештеници немају сваку) у један засебни зборник; а тако да се штампају и крштенице, па да их купују они, коме требају, и спроводно писмо, којим се служимо при издавању огласа новобрачницима (наредба од 1886 под број 984).

Ово би знатно олакшало свештеничку администрацију, а и уредније би ишло. в) Ко треба да врши полагање заклетве? Ма да закон Божји забрањује употребљавање имена Божјег, ипак црква дозвољаје заклетву по ријечима апостола Павла: „Свакој свађи нека је свршетак заклетва за потврђење“ (Јевре VI 16). Према томе заклетва се употребљаје у свијема парницама, гдје се јави потреба. Њу изводе у Црној Гори судије, коју је и досуде. У Окружном и Великом Суду она се извршује врло пристojно: ту је крет и јеванђеље и по двије запаљене свијеће; али код наших сеоских судова (кметова и капетана) она се вршу доста неумјесно и олако. По пресуди судија шаље парничаре у цркву, да један другог закуне, (обично пошље се и још по неко), ту се често догађа, да се не зна, ко кога куне и заклинје, а више пута обојица куну један другога, а међу тим нити узму крста ни иконе у руке, а за свијеће ни збора нема.

Ми знамо, како у данашње вријеме често пута искрену веома огромне парнице између појединаца, те судије, као људи, који не могу дознати праву истину, морају досудити некоме од парничара, да се закуне и да обистини ствар. Овај, дакле, (често пута деси се) не зна правога значаја заклетве, јер или се прије није клео, или му није никако познат њен дубоки смисао, као нашим старим, који су веома цијенили душу: „Боље ти је изгубити главу, него своју огријешити душу,“ те узроком њеног не сазнања остану: „Два без душе, а трећи без главе.“ А пошто је полагање лаклетве чин, који црква преписује, дакле, црквени обред, који треба само свештено лице да извршује, као и остале, онда треба да то врше свештеници.

г) Треба да обраћамо пажњу на поједине приједлоге и да их претресемо, да ли су добри и умјесни наших већ постојећих удружења свештеничких; на прилику: мени се веома допада приједлог Морачког удружења о суђењу свештеника; тако исто приједлог Зетског о руковању црквенијем

новцем, јер заиста садашње стање, како се њим рукује од стране племенских главара на многа мјеста, јесте веома штетно и неуредно.

Даље: предлог морачког, да не иду свештеници на покајање, треба да сви усвоје, јер тај обичај и код простих људи изгледа диваљ и сваки дан све мање се употребљује, а никако не доликује свештеницима и т. д.

д) Свештеник треба, а и дужност му је, да својски и озбиљно потпомаже напредак осн. школа свога мјеста.

Подпредсједник Илија Мијушковић предложио је, да се добави печат удружења, што је остало за други пут.

На овој скупштини уписали су се ова господа за чланове добротворе: г. Ђетко Рогановић и госп. Илија Рогановић перјаници, г. офицер Митар Поповић, г. Радован Мијановић, госпођа Јаглика Радованова Мијановића, госпођа Борика Ђ. Пешића, госпођа Маре Ђ. Дубинић, покојни Тиодор И. Радојичић од стране његова синовца, свега 8 добротвора.

Поп Петар Мијановић, дјеловођа.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Реформа у I разреду основнијех школа. У Хесенској ће се укинути у првим разредима основнијех школа учење азбуке и мјесто тога завести причање по сликама. Министар просвјете Леудиен јако је заузет за ову реформу. Позваће сликара умјетнике да буду на руци при извођењу ове новине. Тако би прва дјечија књига била књига са сликама, у којој не би било ни једнога писмена, него у двије три сцене приказана у слици нека приповјетчица, коју би дјеца требало да испричају. Држи се, да би се овијем дјеца изазвала да слику анализирају и да оно испричају, што су видјела. Уз то би се унијело у књигу градиво за цртање, које би дјеца имала да изводе.

Српска виша дјевојачка школа у Загребу. Загребачка српска православна црквена општина имала је скоро своју главну скупштину, која је једногласно закључила, да црквеном и школском одбору упуту на проучавање и остварење пружилог о томе, да се Загребачка српска школа прошири и подигне на вишу дјевојачку школу. Како је у Загребу почетком ове школске године Добротворна задруга Српкиња тамошњих отворила Дјевојачки интернат, то се тим прије пружа прилика родитељима, да ће своју дјецу, која се буду учила у Српској вишој дјевојачкој школи, склопити у Загребачком женском интернату.

Одличије за ђаке у Турској. Турски цар, у жељи да се више потстакне љубав према школи у учењу код ђака, установио је ново одличје т. зв. меариф. Та ће се медаља давати ученицима, који сврше вишу грађанску или војну школу, као први и други ђаци. Медаља је златна и сребрна. Златну ће добијати први ђаци, а сребрну други. Медаљу ће носити на десној страни. На њој ће бити на једној страни исписано име школе и датум, а на другој учениково име.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Домаће његовање и васпитање дјеце у Црној Гори. Написао Андрија Јовићевић. Цетињ, 1901. К. Ц. Државна Штампарија. Страна 104 велике осмине. Цијена 50 новч. Под горњим натписом угледао је свијет нови рад нашег вриједног учитеља А. Јовићевића. Ово је дјело засебно оштампано из „Просвјете“. Дјело се дјели: 1) *Његовање*. 2) *Васпитање*. Први одјељак рашчлањује у сам тачака: 1) Назори о дјеци; 2) Његовање бређе (џетиње) жене; 3) Његовање рођенчета и матере му послије рођења; 4) Његовање дјеце док проходају; 5) Његовање дјеце док почну школу посјеђавати; 6) Његовање дјеце за вријеме школовања; 7) Његовање дјевојчица, које не посјеђавају школу; 8) Његовање момчади и дјевојака. Други одјељак дијели у 5 тачака: 1) Васпитање дјеце, док почну школу посјеђавати; 2) Васпитање дјеце за вријеме школовања; 3) Васпитање дјевојчица, које не посјеђавају школу; 4) Васпитање момчади и дјевојака; 5) Назори о женидби и удадби. Sprema за друштво и јавни живот. Као што се види из горњег садржаја овај рад је г Јовићевића једино дјело ове врсте у нашој педагошкој књижевности, гдје се тако систематски и потанко говори о његовању и васпитању дјеце у овом дијелу Српства. Корак за кораком, лагано, језгровито, мјестимице, и врло опширно слика нам сувремено стање домаћег васпитања нашег подмлатка, не слажући се с народнијим назорима ондје, гдје се они косе са већ признатијем правилима физичног и душевног развића дјетињег, те се чешће упушта у поучавање, како би требало боље, разумније његовати и васпитавати дјecu. Ово многијем можда неће се свидјети, јер као да му не спада у задатак, да поучава, како би требало, но само да нам изнесе што подробнију слику, како наш народ васпитава и његује свој подмладак. Али писац, износећи нам ту слику, не може да се једва још као учитељ народни, да не поучи народ овом згодном приликом, казујући му, како би што требало чинити, васпитавајући омладину, па да ова буде, како треба. За то нећемо ни ми осудити, што се понекад, чисто *узгредно*, природно, упушта у поучавање. Писац и сам увиђа, да је његов рад неоптпун, да би се на овом пољу имало још много што шта радити. И заиста сваки његов одјељак, који се тиче васпитања или његовања, могао би се раширити, да изађе читава књига, кад се у свијем мјестима наше домовине онако добро уочи домаће васпитање и његовање наше дјеце. Он је учинио, што је могао и показао је пут, којим треба у овоме ићи. Најмање ситнице, које се тичу домаћег васпитања, нијесу на одмет. Види се, да четрнаестогодишње пишево борављење међу народом није прошло за њ узалудно, као за многе друге, и у овоме он би могао послужити као примјер многијем, којим *штеш треба да иде сваки прави народни учитељ*. Овом приликом неће бити згорег, да напоменемо, да је писац горњег дјела прилично порадио на књижевности: прикупио је и објелоданио много народнијех пјесама, пословица, прича, загонетака; писао је више педагошкијех чланака, етнографскијех радова и историјских биљежака, радио је, а и сад ради на школскијем уџбеницима и покрај свега тога скупио је и послао за „Српски Рјечник“ лексиконском одсијеку Академије Наука у Биограду преко осамнаест стотина новијех ријечи из Црне Горе, а којих нема у Вуковом рјечнику. Желимо му истрајности на тако лијепо започетом раду на књижевном нашем пољу.

Просвјетни Гласник. Службени лист Министарства Просвјете и Црквених послова краљевине Србије. Година XXII. Свеска за октобар. Уредник Влад. Т. Спасојевић. Београд, издање и штампа државне штампарије краљевине Србије 1901.

Садржај: Службени дио. Укази Његовога Величанства Краља: (одликовања), Средње школе (постављења), Учитељска школа (постављења), Богословија Св. Саве (постављења) — Преписи министра просвјете и црквених послова: Виша Женска Школа (постављење), Средње школе (постављења, разрешење), Основне школе (постављења учитеља народних школа). — Расписи и одлуке министра просвјете и црквених послова. — Умрли наставници Средњих Школа. — Пројекат закона о универзитету Краља Александра I. — Наука и настава. Састанак и договор српских главара у Кучима 1614 год. ради устанка на Турке, прилог критици извора за историју српског народа од Јов. Н. Томића (наставак). — Данашња Србија под Римљанима од Н. Вулића (наставак). — Спектроскопија као метода за испитивање природе небесних тијела од Ј. Михаиловића професора (наставак) — Новине за Флору Краљевине Србије саопштио Др Лујо В. Адамовић (наставак). — Развитак и садашње стање грчких гимназија, по реферату Др. К. Загојаниса, проф. педагогике на атинском универзитету од 1901 год. приказао Љуб. М. Протић. — Карактер старије традиционалне историје Рима од Н. Вулића (наставак). — Дјечија психологија. — Гуенова метода за учење туђих језика од Павла Ј. Мајзнера. — Оцјене и прикази. Најповије књиге за омладину реферат од Ј. Прод. — Биљешке. Занимљива упоређења бројних количина. — Просвјетни записи.

„Просвјетни Гласник“ издаје у мјесечним свескама од 8 и више табака, на великој осмици. Стаје годишње за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Преглед се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. Рукописи се шаљу уредништву (Министарство Просвјете и Црквених послова у Београду). Они се, на захтјев писаца, враћају.

Летопис Матице Српске. Књига 209. Свеска V. за годину 1901. У Новом Саду, издање Матице Српске. Уређује др. Милан Савић, секретар Матице Српске према одлукама књижевног одбора.

Преглед: I. Биљешке једног писца. Од С. Матавуља. VIII; II Цртица из историје Сењских Ускока Од Јов. Н. Томића; III. Омер ага, Цртица. Од Светозара Ђоровића; IV. Ка раду Уроша Стеф. Несторовића. Прилог историји народне просвјете Срба у Угарској. Од Андре Гавриловића; V. Добра дјела не пропадају. Српска народна приповијетка. Приближио Јеремја Живановић; VI Књижевност: 1. Оцјене: „Гордана Лазе Костића“. Од Светислава Стефановића; „Пјесме Алексе Шантића“. Од Марка Цара; „И. Н. Смирновъ. Очеркъ культурной исторіи южныхъ Славянъ“. Од Јована Радонића; — 2. Прикази: а) Белегристика: „Моћ љубави. Роман у стиховима, написао Душ. Николић“. Пера С. Талетов; б) Историја књижевности: „Dr. Jaroslav Vlček. Dějiny české literatury“. P. Vrx.; в) Историја и филологија: „Zadar i Venecija od god 1159—1247. Napisao Ferdo Šišić“. J. P.; „Kako je vizantinski car Justinian postao Slaven, napisao Dr. F. Šišić J. P.“; — 3.) Преглед повремених зборника: а) Научни и стручни листови: „Archiv für slavische Philologie XXIII.“, „Глас срп.

краљ. Акад. LX.", „Гласник земаљ. музеја у Босни и Херцеговини 1901.", „Rad jugoslov. akadem. znanosti i umjetnosti. 145.", „Сборникъ за народни умотворенија, наука и книжнина XVI. и XVII.", „Vjesnik kr. hr.-slav.-dalm. zemalj. arhiva, III. 2“, J. P. — 4 Биљешке J. P.; VII. Гласник: Јован Рајић. J. P. VIII. Нове књиге. J. P.

Наставник. Лист професорског друштва. Година 1901. 3. свеска, Јули, Август и септембар. Књига XII. Власник професорско друштво. Уредник Д-р. Мих. Р. Поповић. Биоград, државна штампарија краљевине Србије 1901.

Преглед садржине: Чланци: 1. Значење (функције) номиналних наставака за основе у опће, од Симе Н. Томића. 2. Језиковна настава у служби општег образовања, од д-р Јосифа Перкмана, посрбио Момчило Иванић. 3. Језик и умјетност, од проф. Д. Овчејићко—Куљиковскога пре-вео с руског А Јотић. 4. Негдашњи вулкани у Инглеској, од А. Станоје-вића. — Књижевност (школска и научна): 1. Историја хришћанске цркве. За ученике и ученице средњих школа, изradio Павле Швабић, професор богословије. Биоград. Штампарија код „Просвјете“ С. Хоровица, 1901 г. Цијена 1. динар. Вел 8^о Стр. 56. 2. Трговачка рачуница, по д-р Ј. Крај-бигу, за ученике трговачких школа и самоуке од д-ра Ђ. М. Петковића, 1. дио, Биоград, штампано у државној штампарији краљевине Србије 1901. Цијена 4 дин. Вел. 8^о Стр. 1—IX. и 1—289. 3. Статистички извјештај о раду српске мушке гимназије у Скопљу од 1894/5 до краја 1900—1901 школске године Приредио Рад. Агатоновић, директор. Издање Управе Српске Мушке Гимназије у Скопљу, 1901 год. Стр. 92. — Гласник: — Професорско Друштво

„Наставник“ излази годишње у тромјесечним свескама од 8—9 табака, а стаје за чланове Професорског Друштва и учитеље основних школа — чланове Учитељског удружења — годишње шест динара, а за друге прет-платнике годишње десет динара. Добротвори и утемељачи добивају лист бесплатно. „Наставник“ се даје у замјену.

Претплата се шаље Управи Професорског Друштва, у Биограду, Гимназија Краља Александра. Претплату ван Србије прима и Књижарница Велимира Валозића у Биограду.

Бранково Коло. За забаву, поуку и књижевност. Власник и уред-ник Паја Марковић Адамов. Година VII. Број 45.

Садржај: Слава Марку Марулићу Сплећанину! — У гримизу освића... нап. Др. Велимир Дежелић. — Тома Гордјејев, роман Максима Горког. — Мој брат Ив, Pierre Loti, с франц. Ђ. Архимандир Јован Рајић, пише Д. Руварац. — Нова ваздушна лађа доктора Стокића, Стари инжи-њер. Ковчежић.

Излази сваког четвртка. Цијена је листу за Црну Гору на годину 10 кр., на по године 5 и на четврт 2 кр. 50. хел. Претплата се шаље администрацији „Бранкова Кола“ у Ср Карловцима.

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Год. XIII. књига 4 Уредник Коста Херман.

Садржај: Prof. Hermann Engelhart и др. Fridrik Katzer: Прилог познавању терцијарне флоре околине Доње Тузле (са 3 слике у тексту и

6 табл.). Др. Мавро Хернес (Hoernes): Сребрни покладни налазак из Штрбаца у Босни (са 20 слика у тексту). Stjepan Beigl: Spisi grofa Marsilija u Bologni. Проф. Иван Кнотек: Други прилог к биологији некојих поткорњака из Босне и Херцеговине. Teodor Irpen: Старе цркве и црквене рупевине у Албанији (са 20 слика у тексту). Рудолф Минстерберг: Три античне уклетне плоче (са 3 слике о тексту). Књижевност, Различно (у овом одјелку има међу осталијем од Јована Ф. Иванишевића: Покајање, покајнице и корота.).

Годишња цијена „Гласника“ с поштарином 4 круне. Поједине књиге стоје с поштарином 1 круна и 60 хелера. Дописи и новчане пошиљке у ствари претплате и огласа нека се управе на: Земаљски економат као администрацију Гласника земаљског музеја у Сарајево.

Књижевни Радови изабраног скопљанског Митрополита Фирмилиана. Књига девета Удбеници и Хришћански дом. Ср. Карловци. Српска Манастирска Штампарија. 1901. Стр. 241. Цијена 2 круне. Ова као и друге књиге истог писца топло се препоручују, особито нашим свештеницима, који ће наћи обилате духовне хране у књигама овог вриједног радника на пољу црквено-богословске књижевности. Све ове књиге добро су дошле и нашим богословима.

Учитељ, педагошко књижевни лист, орган учитељског удружења. Година XXI. Свеска за октобар Власник и издавач учитељско удружење. Уређивачки одбор: Ђока Ивковић, Никола Чолаковић и уредник Мих. М. Станојевић, учитељ у Биограду.

Садржај: **Чланци и расправе:** О нормативним наукама, пише Р. Педагогика као наука од Хартмана преко Ђ. (свршетак). Народно образовање као погодба војене и полит. држ. јачине од П. Межујева с руског Јов. Л. Срећковић. Школска хигијена од Др. Мил. Ф. Живковића. Распоред часова од Мих. Максимовића (свршетак). — **Предавања.** О свилоној буби (грађа) од М. М. Томића проф. — **Педагошки преглед.** А) Америка. Б) Шведска и Норвешка. В) Инглеска. — **Књижевни преглед.** А) Реферати. Б) Краћи прикази. — **Просвјетни записи.** Кретање просв. друштва — **Личне вијести** — **Хроника** — **Библиографија** — **Учитељско удружење.** Поменик. Листак.

„Учитељ“ излази један пут мјесечно у свескама од 5 табака. Цијена је за чланове учитељског удружења 10 динара, а за чланове 5 динара годишње. Претплата се шаље благајнику Глав. Одбора, а рукописи уреднику Мих. М. Станојевићу учит. — Биоград.

Гласник православне цркве у Краљевини Србији. Орган Архијерејског Сабора. Година II. Свеска за август и септембар. Уредник Добросав М. Ковачевић. Биоград. Штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1901.

Садржај: **Службени дио:** Постављења, одликовања и оставке. — **Црквено проповједништво:** Бесједа Њ. Впр Митрополита г. Инокентија на рођендан Њ. В. Краља. — **Чланци и расправе:** 1 Десет година из историје српског народа и цркве под Турцима, (од 1683—1693 год.). историјска студија Јов. Н. Томића, професора; 2. Св. Јевстатије I, архиеп. српски, као проповједник срп. прав. цркве, од Доброс. М. Ковачевића, проф. ;

3. Није забрањено празновати Ускрс у дан пуног мјесеца, од Максима Трпковића, професора; 4. Песимизам и хришћанство, од Александра Живановића, професора; 5. Леонтије Ламбровић, митрополит биоградски од 1801—1813 год. од Мил. Вукићевића, професора; 6. Григорије V, патријарх цариградски, по грчким изворима израдио сиаџел Мирон Ј. Јанковић, студент; 7. Хигијена и хришћанство, прев. с руског Н. Р. — Иа области херменевтике: Тумачење Шестопсалмија, протумачио по руском Григорије А. Николић, парох иришки. — Биљешке. Приложите за цркву у Куманову. Преплатницима и Књижевни оглас.

„Гласник православне цркве“ излази у мјесечним свескама. Цијена је за Црну Гору: На годину са поштарином 16 дин. у злату.

Извѣстiя отдѣленiя русскаго языка и словесности императорской академiи наукъ. 1901 г. тома VI-го книжка 2 я. Санктпетербургъ.

Содержанiе: I. А. Н. Веселовскiй — Легенда объ Евстрати — Юлианѣ и сродныя съ ней. — II. К. Я. Гротъ. — Нѣсколько дополненiй къ рукописямъ В. А. Жуковскаго. — III. В. Н. Перетцъ: — Замѣтки и материалы для исторiи пѣсни въ Россiи. — IV. А. Л. Погодинъ: — Къ вопросу о варварскихъ именахъ на южнорусскихъ греческихъ надписяхъ. — V. А. И. Соболевскiй: — Шестодневъ Кирилла Философа. — VI. С. Н. Брайлоскiй: — Темныя мѣста въ биографiи Сильвестра Медвѣдева. — VII. В. А. Францевъ: — Къ перепискѣ Шафарика съ Кепеномъ. — VIII. Г. А. Ильинскiй. — Родительный ли падежъ мѣстоименiе чьсо? — IX. Библиографiя: 1) А. Степовичъ. Славянскiе народы. Хорваты. Очеркъ А. Липовскаго. 2) Липовскiй: Въ отвѣтъ г. Степовичу. 3) Г. А. Ильинскiй: Оцѣнка палеографическихъ трудовъ: Vandrak, V Jagić Сырку 4) С. Н. Брайлоскiй. Смениковскiе Врѣкы Лихуды. Церковно-историческiе материалы. Ив. Ротаръ: Епифанiй Славянописецъ, литературн дѣятельность. XVII в. — Приложенiе: Славяновѣдѣнiе въ повременныхъ изданiяхъ

Богословскiй Вѣстникъ издаваемый Московскою Духовною Академiею. Октябрь 1901. Годъ десятый. Свято Троицкая Сергiева лавра.

Содержанiе: Святаго отца нашего Кирилла Архiепископа Александрийскаго толкованiе на Евангелiе отъ Иоанна — Рѣчь при постриженiи въ монашество и. д. децента Московской Академiи Ивана Петровыхъ, въ иночествѣ Иосифа, сказанная въ церкви Геосиманскаго скита 26 го Августа 1901 г. Ректоромъ Академiи Епископомъ Арсенiемъ. — Имуущественное право Церкви. (Изъ лекцiй покойнаго профессора Московскаго Университета, А. С. Павлова). А. С. Павлова. — Браманизмъ. А. И. Введенскаго. — Религiя финикийцевъ. С. С. Глаголева. — „Сущность христіанства,“ по изображенiю церковнаго историка Адольфа Гарнака (Изъ университетскихъ лекцiй по Исторiи Церкви). А. П. Лебедева. — Въ странѣ священныхъ воспоминанiй, (Описанiе путешествiя въ Св. Землю, совершеннаго лѣтомъ 1900 года преосвященнымъ Арсенiемъ, епископомъ Волоколамскимъ, Ректоромъ Московской Духовной Академiи, въ сопрожденiи нѣкоторыхъ профессоровъ и студентовъ). — Обзоръ русскихъ журналовъ. Статьи по Священному Писанiю Ветхаго Завѣта. В. Н. Мышына. — Библиографiя. И. М. Ивакинъ. Князь Владимiръ Мономахъ и его поученiе. — Часть I. Поученiе дѣтямъ. Письмо къ Олегу и отрывки. Москва, 1901. С. — Автобиографическiе записки Высокопреосвященнаго Саввы, Архiепископа Тверскаго. — Отчетъ

о состояниі Московской Духовной Академиі въ 1900—1901 учебномъ году. — Объявленія.

Хришћански Весник, гласило удруженог православног свештенства свију српских покрајина. За дневна питања у цркви, хришћанску поуку и црквену књижевност. Година XVIII. Број 8. Октобар 1901. Излази у мјесечним свескама. Издавалац и одговорни уредник Алекса Илић, прота, председник конвисторије у пенсији. Биоград, 1901.

Садржај: 1. На прави пут; 2. Свети Јован Крститељ, претеча Христов; 3. Грађа за историју цркве српске у Кнежевини Србији; 4. Анти-Папе; 5. О назаренима; 6. Виљешке с пута из Русије; 7. Црква у Краљевини Србији; 8. Православна црква српска у Босни и Херцеговини; 9. Црква у Старој Србији и Македонији; 10. Писма из Цариграда; 11. Вијести из православног свијета.

Цијена је „Хришћанском Вјеснику“ за Црну Гору 10 круна на годину. Бацама у пола цијене.

Весник српске цркве. Лист свештеничког удружења за хришћанску поуку и свештеничко усавршавање. Власник и издавалац: Свештеничко удружење. Уредник: Никола Д. Божић, парох биоградски. Свеска X. Октобар. Год. XII. Електрична штампа Т. К. Наумовића и друга — Васина улица. Биоград 1901.

Садржај: Беседа Њ. Високопреосвештенства Госп. Митрополита на рођен дан Њ. В. Краљице Драгиње. — Рад XII Свешт. Скупштине (III редовни састанак). — Чланци и расправе: Народној Скупштини и Сенату од У.; О пријатељству као духовној врлини од поп Станојла (наставак); Космолошке идеје од А. Е. Живановића (наставак); да ли је све у свијету онако како је Бог створио? од протођакова Васа (свршетак); Из нашег црквеног судетња од поп Милана Пантелића; Манастир Савина у Боци Которској (наставак); Кратки поглед и примједбе на кратку студију „Положај жене у људском друштву од поп Луке Дожудића (свршетак); „О жалости за умрлима“, по руском од поп Мих. Јаковљевића; „Једна неправилност“, приказ проте Анте; Члан утемељач Пера Т. Вуковић. — Црквени гласник. Библиографија.

„Весник српске цркве“ излази у мјесечним свескама од 6 табака. Цијена за Црну Гору, с поштарином, на годину 16 франака; на пола год. 8; на четврт године 4 франака.

Гласник православне далматинске цркве. Издавалац и уредник протпр. Ђорђе Поповић. Година IX. Број 10. Задар. 1901.

Садржај: *Нешто о невјерју*. — *Добро срце*. — *Љубав према људима* по учењу гроф Л. Толстога и његових руководилаца. — *Критериј истинитије Христове цркве*. — *Хришћанске старине и светиње*. — *Црквени вјестии*.

Цијена је листу: за Црну Гору на годину 6 круна.

Napredak, гласило „Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora“, „Saveza hrv. učit. društava i Hrv. štedovno-predudjamne zadruge“. Уређује Стјепан Басаричек. Број 46. Година XLII. Загреб 1901.

Садржај: Увјет човјечије и народне срџе. — Сложимо се! — О оргуљању и оргуљанској служби. — Школски врт. — Књижевна смотра. — Рад хрв. учит. друштава. — Вјешник.

„Napredak“ излази сваке суботе. Цијена му је 10 к. на годину. Рукописи се шаљу уреднику, а новци г. Јосипу Клобучару, благајнику хрв. пед.-књиж. збора.

Skola. List za učiteljstvo i prijatelje školstva. Br. 11. Теč. XII. Izdaje i ureguje Stjepan Širola.

Садржај: Савез хрв. учитељских друштава. — Увјерење о власти тој особној вриједности. Милан Шафар. — Учитељ — војник. (Свршетак.) Илија Шарнић. — Учитељски разговори: У школској соби. Вј. Доминковић. — Листак: А ти са мном ходи... Спјевала Јелица. Из учитељског живота. Рудолф барун Малдини. — Књижевност: Антун Сломшек кот. педагог. Просвјета. — Даница и Љубица. — Хрватске повјесне грађевине. — Земљопис Хрватске. — Социјалисти. — Цвијеће. — Биљешке.

„Skola“ излази првога свакога мјесеца. Годишња цијена јој је 4 к., на по године 2 к., а за иноземство 60 фил. више. — Претплате, дописи и листови у замјену шаљу се уредништву у Карловац.

Босанска Вила, лист за забаву поуку и књижевност. Број 20. Год. XVI. Сарајево, 31 октобра 1901. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић. Штампарија Ристе Ј. Савића и друга.

Садржај: Пјесме: Једанче од Доб. В. Бакића. — Гледи ме! од Хусеин-аге. — Позни цвијет, од Сакољанина. — * *, од мир-Мир. — Поклич јунацима, од Д. Ј. Д. Приповијетке: Циганче позоришна игра у четири чина с предиграма, написао Лујџиан Ривунов Бранковић. — У вјечитом зелениду. Новелета од Јеле. — Прича без записа, од Мих. Милановаћа. — Поука: Учешће Босанаца и Херцеговаца у нашој књижевности од почетка XIX. вијека па до 1878 год., од Ј. Димића. — Из народне хигијене, од С. Н. Семиза. — Старина Новак, забиљежио С. Ђурић. — Српске нар. умотворине: Смрт араибаше Марка и Танаска, срп. нар. пјесма из збирке Н. Т. К. — Српске народне пјесме из Босне, забиљежила Митра Морачина. — Св. Саво у народном предању, забиљ. С. Миладиновић Српске народне пјесме из Горње Крајине, забиљ. Н. Ст. Кукић. — Калуђер и Ера, из збирке Д. Жаличића — Листак.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно, сваког 15 и 30. — Цијена је за све крајеве на годину 8 круна, на по године 4 круне. Ђаци добивају лист за 6 круна. — Претплата и рукописи шаљу се на уредништво. — Неплаћена се писма не првмају. —

Караџић, лист за српски народни живот, обичаје и предање. Год. III. Број 10 за Октобар 1901. Издаје и уређује Тих. Р. Ђорђевић, проф. Алексиначке учитељске школе.

Садржај: Вјештице у јужнијех Славена, италијански написао Вид. Вулетић—Вукасовић, превео Ј. Л. П. — Српске народне приповијетке, скупио Дамњан Митровић. — Животиње и биље у народном предању, скупили Дамњан Митровић, Т. Р. Ђ. и Драг. Васиљевић. — Биљешке. — Прикази. — Некролог.

„Караџић“ излази у Алексинцу једанпут мјесечно на 1—1½ штампаном табаку, цијена му је 5 динара годишње, поједини бројеви стају 0·50 дин. —

Српски Сион. Неђељни лист за црквено просвјетне и автономне потребе срп. прав. митрополије Карловачке. Год. XI. Број 45.

Садржина: Православна грчка црквена општина у Брашову. Написао Стеван Чампраг; Тумачење Јеванђеља 22. недјеље по Духовима. Југ Станишић; Педагошке искрице — К. П. Побједоносцев — превео Драгутин Драгојевић; Преглед црквених уредаба о светим тајнама Српског Илкић. Листак. Читуља.

„Српски Сион“ излази сваке неђеље на 1 табаку. Цијена годишња за Црну Гору 10 круна.

Голуб, лист за српску младеж са сликама, излази у Сомбору двапут мјесечно на великој осмини, а стаје на цијелу годину 3 круне, а за Србију и Црну Гору 4 динара, за све остале земље 4 круне. Уредник Јован Благојевић, учитељ српске више дјевојачке школе, а издаје књижарница *Мил. Каракашевића у Сомбору*. Скупљачи претплате добивају на 10 претплата тиска лист на дар или новац за исти лист. Лист се не даје на вересију. Поједини бројеви радо се шиљу на увид.

Садржај: Књига (пјесма) М. Јововић. Сретни Соверин: с енглеског превела Милена Грбић. Та волим те, мили роде!.. (пјесма) Стева Фртунић. Брката жена Р. М. Тасић. Млади пјаниста (пјесма) Мићун М. Павићевић. Нови двор српскога владике у Новом Саду. Гегните ближе... (пјесма) Чика Ваца Вубиса. Крошоше нам... (пјесма) Т. Вишњић. Хоп — у воду! — Рисованици Оче наш. Пјесма по њемачкоме од Јан. Николића. Гласник.

CRNOJEVIĆ

Споменац, илустровани лист за дјецу. Година XI. Број 11. Власник, издавач и одговорни уредник: Иван Мартиновић, учитељ. Излази првог дана сваког мјесеца на цијелом табаку. Претплату, рукописе и све што се односи на уређивање и издавање листа треба слати: Ivanu Martinoviću uredniku: Рапчево, (Ugarska). Цијена годишња 2½ круне.

Садржај: *Задовољство* (пјесма са сликама), Витомир М. Сироче је... (пјесма), Зорислава Новаковић. *Исповијесци*, Р. М. Тасић. *Славног сам рода* (пјесма), Ј. К. Дулетић. *Дингуш*, забиљежила Ј. Беловић. *На плетиву* (пјесма са сликама), Поп Лука Поповић. *Како треба ћаци да сједе, кад раде кућевне задатке*. *Љубав, Мир, Слога* (пјесма), Марија. *Не свети се!* Јелица Беловић. *Тукам* (са сликом), по мађар. *Питања. Нове књиге. Спомеников вјесник. Разно. У доколици. Одговори и шорукe.*

Матерински лист илустровани мјесечник за домаће васпитање и његовање дјеце, испитивање дјетињства и рад у забавишту. Уредник Раша Митровић, учитељ. Год. I. Бр. 9 и 10.

Садржај: *Мајка* (пјесма), Д. Глигорић. *Ријеч родитељима*, од Ст. С. Станишића. *Нервозна дјеца* (по Зигерету с руск. Ј. Срећковић. *Егоизам у дјешета* (по Sully) пише проф Кнежевић. *Њега болесног дјешета* од Хермана Голдамера, прев. Босиљка Бошковићева. *Пролив код дјеце* од Др. L. Fürst, с њемачког Милад. П. Љујић. *О српском забавишту*, пише др. Ст.

Окановић. *Писма гостиофици* X. од Пера В. Јовановића. *Дјечја уста*, прикуп. М. Љујић. Материнска питања Биљешке. Књижевност.

Школски Одјек. Уредник: Авакум Травањ, умиров. учитељ. Нови Сад. Год. V. 5. Октомбар 1901. Број 19 и 20.

Садржај 19 броја: *Ријеч на експериментисања Школског Савјета*, нап. Борис. — *Најновије шековине хрватског учитељства*, професор Кнежевић. — *Наставни план*, Др Виљем Рајн. — *Наставно градиво мађарског језика*, по међ. изр. Кр Малеташки, учитељ. — *Учитељски зборови*, Ментор. — *Учитељски гласник* — Биљешке.

Садржај 20 броја: „Учитељу, помози се сам, па ће ти и Бог помоћи!“ — *Наставни план*, Др В. Рајн. — *Учитељски зборови*, П. Г. — *Наступи немоћне срџбе*, Ментор. — *Социјализам и индивидуализам у душевном животу XIX. в.*, П. Р. — Биљешке.

„Школски Одјек.“ Излази сваког 1. и 15. дана у мјесецу. Стаје на годину 8 круна а на четврт 2 круне. Рукописи се шаљу уредништву а претплата и огласи администрацији „Школског Одјека“ у Нови Сад.

Књиге за народ, издаје Матица Српска из Задужбине Петра Коњевића, већ су готове за ову годину и послате претплатницима. Ево тијех књига:

1. *Мали Пчелар*, кратко упутство за пчеларе. Написао Иван Машинић (са сликама). Стр. 90.

2. *Свети Апостол Павле*, живот му и рад. Написао Милутин Јакшић (са сликама). Стр. 96.

3. *Занати*, Занатлије и наш народ. Написао Љубомир Лотић. 1 св. Стр. 135.

4. *Косово*, народне пјесме о боју на Косову 1389. год. за народ и школу приредио Тих. Остојић. Стр. 104.

5. Симо Матавуљ: *С мора и с Пламине*, приповијетке. Стр. 77.

6. *Календар* Матице Српске за годину 1902. С многијем лијепајем сликама. Стр. 162.

Претплата на 5 комада „Књиге за народ“ и „Календар Матице Српске“ само 1 круна, а међутим свака од горњих књига вриједи толико. Ова Матичина издања најтоплије се препоручују нашем народу. Наши свештеници и учитељи треба својски да се заузму, да се ова издања што више рашире међу нашим народом.

Просвета, орган пријатеља српске народне просвјете. Бр. 6. Год. II. Власник Ђ. С. Којић, учитељ; одговорни уредник Јован П. Јовановић, учитељ; стални сарадници: Милутин Николић и Божо Божић, учитељи. Лист излази сваких десет дана. Претплата и рукописи шаљу се Уредништву „Просвете“ у *Крагујевцу*. Цијена ван Србије до краја шк. године 8 дин.

Садржај: *Говор о просвјети у народној скупштини*. — *Рад и успјех у народним школама пошљедњих година*. — *Један поглед на надзор у нашим народним школама*, пише Ј. П. Јовановић. — *Школе у Швајцарској*. — *Слике из нашег школског надзора*. — *Дружба српскијех и*

и бугарскијех учитеља, пише Јов. П. Јовановић. — Кућа и школа. — Гласник. — Биљешке. — Од уредништва. — Огласи.

Учитељски Весник. Лист за српске учитеље. Уређује и издаје Јов. Максимовић, учитељ у Биограду. 20 Септембра 1901. Број 26 и 27. Излази сваке неђеље осим за вријеме великог школског одмора. Цијена је за Србију 5 динара годишње, а за остале земље 8 динара. Претплата и рукописи шаљу се уреднику у Биоград. (Напомињемо, да уз овај лист иду и два додатка: **Дом и школа** и **Школско звонце**).

Садржај: I. Противу умнога преоптерећивања, с рускога: Јован Срећковић. II. Прилог наставним средствима у предавању рачуна. III. Пут у Париз: од уредника. IV. Савјети и практичка упутства наставницима-цама прије уласка у јаван живот: с француског Ник М. Ракић. V. Виспитни значај музике и пјевања, с руског: Јован Срећковић. VI. Становништво у Србији. VII. Учитељска скупштина у Биограду. VIII. Кратке вијести. IX. Књижевност.

Школски лист. Број 8 и 9 У Сомбору. Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић.

Садржај: Школа под утицајем рационализма. — Свештеник Радо-слав Грујић. — Васпитање женскиња. Посрбио М. Новаковић. — Ко да предаје науку вјере у православним српским основним школама? — Ст. С. Илкић. — Нацрт специјалнога наставнога плана за српску народну непо-дијелену основну школу. — Тридесетогодишњица хрватскога педагошко-књижевнога збора. — Ст. С. Илкић. — Свепано отварање алемнеума српске учитељске школе сомборске. — Биљешке. Нове књиге и листови. — Некролог.

Нада, поуци забави и умјетности. Година VII., број 22. Издаје Зе-маљска влада за Босну и Херцеговину. — Уређује Коста Херман.

Садржај: Иво Чипико: „Вечера!“; Др. Ђиро Трухелка: Босан-ска властела средњега вијека. (Свршетак); Алберт Вебер: Аспа. (Свршетак); Д. П. Николајев: Самоћа; Јован Протић: Српска белетристика у г. 1900. (Свршетак); Фердо Бецић: Страшна успомена. (Наставак); Руд. М. Зах-радник: Алојз Јирасек; Мутемим ибни Нувеире; Источни Парнас. Превоо Мирза Сафвет; Наша писма: М. Нехајев; Загреб; Уз наше слике; Смотра; Књижевност; Дописи уредништва. — Сlike. —

„Нада“ излази двапут у мјесецу. Цијена је за све земље с пошта-рином: на годину 12 круна, на по године 6 круна. — Сарајево.

Dom i svijet, hrvatski ilustrovani list. Течај XIV. Број 21. Год. 1901. Tisak i naklada Knjizare Lav Hartmana (Kugli i Deutsch), ilica Br. 30.

Садржај: Радничко питање. Написао Лав Толстој. — Човјек са воштаним киповима. Роман од Хав. de Montepina. Превоо из францускога Л. М. (Наставак) — Непознати из Белевиеа. Роман Рига Зассонеа. Пре-воо Р. С. (Наставак.) — Велика новост. Шаљива пртица. Написао Н. du Pleesac. — Мали дектектив. Написао Марк Твен. (Наставак) — Мала оловка. Написао Е. Wolzogen.

„Dom i Svjet“ излази 1. и 15. свакога мјесеца. Цијена на цијелу годину фор. 6., на пола године фор 3., на 3 мјесеца фор. 1 50, са поштом.

***

НА ЗНАЊЕ СУРАДНИЦИМА

„Просвјета“ од пр. м донијела је „Одговор“ г. А. Јовићевића на критику „Приповједака из Ст. Завјета“ од г. С. Вулетића, штампану у јунској свесци „Књиж. Листа.“

Претресање напијех уџбеника појава је лијепа и корисна. Резултати таких расправа служе исправљању и усавршавању истијех уџбеника, а то је свијема вазда потребно. Разумије се, да радови у тој цијељи морају се развијати у границама самога предмета. Осјетљиви изрази личне природе, када се уносе у такав озбиљан рад, на штету су, недозвољени су, и за то личне препирке нијесу никада ни наодиле мјеста у нашем листу, а на то ћемо и у будуће озбиљно pazити. У поменутој критици па и у одговору прошло је израза личне природе, који, — то обично бива па и код ове критике и одговора — исправљање удаљују од предмета и потискују га на поље личних пребацивања и неоправданих увреда.

УР. „ПРОСВЈЕТЕ.“

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

У Складишту књига

К. Ц. Држ. Штампарије налазе се у промет слиједећа дјела:

	Цијена ф. н.
1) Српски Буквар од Ђура Поповића и Ј. Рогановића III. издање	" — 20
2) Читанка за I. разред од Ђ. Поповића III. издање	" — 20
3) Рачуница за I. разред од Ђура Поповића и Ан. Јовићевића I. издање	" — 15
4) Познавање и његовање човјечијег тијела за I. и II. разред од Ђура Поповића и Андрије Јовићевића I. издање	" — 10
5) Читанка за II. разред од Ђура Поповића II. издање	" — 30
6) Рачуница за II. раз. од Ђура Поповића и Андрије Јовићевића I. издање	" — 20
7) Приповијетке Старога Завјета за II и III. р. од А. Јовићевића I. издање	" — 15
8) Рачуница за III. р. од Ђура Поповића и А. Јовићевића прво издање	" — 30
9) Земљопис Књажевине Црне Горе за III. разред од Ђура Поповића и Јована Рогановића III. издање	" — 20
10) Православни Катихизис I. дио за III разред од Ђура Поповића и Пера С. Мартиновића Iо издање	" — 12
11) Познавање и његовање човјечијег тијела за III. разред од Ђура Поповића и Андрије Јовићевића I издање	" — 15
12) Читанка за III. разред од Ђура Поповића I. издање	" — 50
13) Српска Граматика, за III и IV разред од Ђура Шпадијера прво издање	" — 30
14) Историја Српскога народа за III и IV. разред од Мила Ковачевића и Лазара Перовића I. издање	" —
15, Геометрија за III и IV р од Пера С. Мартиновића и Ђура Шпадијера I. издање	" — 0
16) Читанка за IV разред од Ђура Поповића I. издање	" —
17) Православни катихизис II и III. дио за IV. разред од Ђура Поповића и Пера С. Мартиновића I. издање	" —
18) Познавање и његовање човјечијег тијела за IV. разред од Ђура Поповића и Андрије Јовићевића I издање	" — 20
19) Приповијетке из Новог Завјета за IV р од Андрије Јовићевића прво издање	" — 12
20) Теорија књижевности, од Ј. Ђепаће прво издање	" 1 —
21) Преглед основног Богословља, од проф. Живка Драговића прво издање	" — 60
22) Лекције из Православног Хришћанског догматичког Богословља, од проф. Лазара Т. Перовића прво издање	" 1 —
23) Омилитика, од проф. Лазара Поповића прво издање	" — 80
24) Историја Педагогије од проф. Живка Драговића прво издање	" 1 50
25) Кратки Црквени Устав за свештенике и ученике Богословско-учитељске школе, од Митрополита Митрофана Бана	" — 60
26) Цетињски Сватови, од Драгутина Ј. Илића прво издање	" — 20
27) Својење Бара, спјев од Војводе Сима Поповића прво издање (прештампа-но из „Зете“)	" 1 —
28) Рамо, спјев од Војводе Сима Поповића прво издање	" — 80
29) Двојековна Влада Славне Куће Петровић-Његоша, написао професор Лазар Т. Перовић прво издање	" — 50
30) Свједочанства за Основне Школе	" — 3
31) Балканска Царица, од Николе I. друго издање на финој артији	" 1 —
32) Балканска Царица, од Николе I. друго издање на простијој артији	" — 60
33) Скупљене пјесме, од Николе I. друго попуњено издање	" — 80
34) Потоњи Абенсераж, од Николе I. друго издање	" — 70
35) Хајлана, од Николе I. друго издање	" — 70
36) друго издање	" — 50
37) Јуначки Споменик. Пјесме о најновијим турско-црногорским бојевима, спјеване од Великог Војводе Мирка Петровића треће издање	" — 50
38) Српско Огледало	" 1 50
39) Домаће његовање и васпитање дјецe у Црној Гори, од Андрије Јовићевића	" — 50

Књиге се поручују преко Прве К. Ц. Повлашћене Књижаре П. М. Калуђеровића на Цетињу.

Број 77 дјеловод.
Цетиње, 1 Маја 1901

У п р а в а

К. Ц. Држ. Штампарије.

§ 4. Новопитагоризам.

По самом називу види се, да је новопитагоризам обновљење Питагорина учења, чија је школа управо постојала само до IV в. прије Христа, према је имала својих шљедбеника у Италији дуго времена. У Александрији то учење јавило се око друге половине I-ог вијека до Христа. Повод да се његово учење снова покрене, објашњује се, с једне стране, практичним тежњама времена, које нико од старих није могао тако задовољити, као Питагора, мудрац особито практични; с друге стране мистично-религиозна личност Питагорина најбоље је одговарала мутним идејама епохе, која је тражила све оно, што је надприродно и тајанствено. Питагорина биографија украшена је безбројним баснама, а његово учење у то вријеме распрострто је било у мноштву примјерака под именом његовим или његових ученика, према у ствари и једно и друго бјеше најчистија фалсификација. Слично Филону и свима овима што су вјеровали у откривење, новопитагорици приписивали су својем учитељу сва она начела, која су установили много доцније Платон, Аристотел и Зенон, са додатком, што је истим начелима нова школа уткала бесмислену теорију о бројевима, која је у ствари била само нека игра ријечи, слично дјетету, које се игра лоптом.

И практична философска страна новопитагоризма не садржи у себи ничега новог и оригиналног. Једино њихово религиозно учење показује мистико-трансцендетални правац епохе. У тежњи објаснити себи идеал моралног живота и остварити га на дјелу, узели су за основу тога идеала мисао о противуположности духа и тијела, на основу чега је и питагорички морал прешао у форму аскетизма, који је унижавао и умртвљавао тијело ради духа.

Један од практичних философа новопитагоризма био је *Аполоније Тијански*, који је живио за вријеме цара Тиверија. На неколико времена послје Аполо-

нијеве смрти (у III-ћем вијеку послеје Христа), ушљед литературне борбе међу незнабоштвом и хришћанством, истичу га, слично Христу код Јудеја, као незнабожачког месију, другог Питагору, чији је живот такође окићен био сјајем надприродних догађаја. —

§ 5. Новоплатонизам.

Платонови шљедбеници I-ог вијека послеје Христа само су прикупљали и коментирали његова дјела; дочим шљедбеници II-ог вијека, управљајући се по духу времена, понајвише су разрађивали теолошку страну тога учења. Многобројна Плутархова (50—120 г.) дјела немају овбиљног философског и етичког значаја, ма да је био врло деликатан у разумијевању моралних, особито породичних и дружевских одношаја. Као шљедбеник синкретизма, свуда, па шта више и у најбесмисленијим баснама, стара се, да пронађе религиозни смисао. Плутарх потпуно остаје изван утицаја хришћанства, зато га можемо и сматрати као преставника незнабожачке образованости првог вијека послеје Христа.

Потпуно развиће ~~својога~~ новоплатонизам је добио у лицу својих главних преставника, који су управо створили три њена периода или школе: 1) александријско-римску, чији су оснивачи *Амоније Сакос*¹⁾, *Плотин*²⁾, и

¹⁾ *Амоније Сакос* (175—250), родом из Александрије, обратио се из хришћанства к философији и уживао је готово божанске почести. Ниједно дјело није написао, ушљед чега је и немогуће представити цјелокупно његово учење. —

²⁾ *Плотин* је био ученик Амонија Сакоса. Никома ништа није хтио рећи о својем поријеклу, родитељима и рођењу зато, јер се „стидио, што је био у утроби.“ Његова је завјетна жеља била, да оснује у Кампанији варош Платопољ, која би била уређена по начелима Платонове републике; ну, врло је разумљиво, што је то жељом и остало. Потпуно своје задовољство налазио је у метафизици, а религију је сматрао као нижи њен ступањ. Цио свој живот провео је у размишљању и аскетизму. Његови су га ученици необично поштовали због узвишеног му карактера, учења и вјештине, којом је доводио себе у екстазу.

Порфирије³⁾; 2) сиријску — *Јамвлих*⁴⁾, који је то учење мистички разрадио и 3) атинску — *Прокл*⁵⁾, који је ту науку систематисао.

У односу к двама предидућим моментима александријске философије (јудејско-грчке и новопитагоризма), новоплатонизам се јавља као наука, која систематски сједињује елементе класичне и источне, а у односу к грчкој философији уопште, он претставља ту особину, што се стара да све прелазно објасни из природе божанства; но како је немогуће било узви-

Плотинова дјела, која је написао у пошљедњим годинама живота, скупио је у 9 књига Порфирије. Умро је у Кампанији (270 г.), а пошљедње су му ријечи биле: „ја идем да ослободим божанство, које у мени борави.“ —

³⁾ *Порфирија* (233—304 г.) је имао три учитеља: оца цркве Оригена, затим Лонгина и најпослије Плотина. Одликовао се ученошћу, високим моралом и побожношћу. Само је имао у виду, да распростре учене свјетле, а не да се бави са свјетом, учитеља Плотина, премда је темељитије од њега проучио био Аристотелова дјела. Супрот Плотину, Порфирију више интересује религија него философија, сматрајући да је виши њен задатак спасење душе. Живот је проводио у најстрожијем аскетизму. Зло се рачунало у његовој души, која послје смрти прима заслужену казну у својем сопственом тијелу. По његовом учењу немоћни човјек потребује помоћ богова и демона, које треба да призива молитвама, приношењем бескрвних жртава, мантиком, магијом и теургијом. Упоредо с добрим демонима, признаје и зле, који човјека киње и развраћају. Има доказ, да се врло сумњиво односио к народној религији и ако је говорио, да је сваки дужан поштовати богове по обичају своје земље, на основу чега је и написао против хришћанства 15 књига, које је 449 год. поништио Теодосије II. —

⁴⁾ *Јамвлих* († 330 г.), родом из Халкиде, поштован је као нека божанствена личност, па шта више сам о себи прича разна чуда. Његово је учење смјеса бесмислених фраза Питагорине симболике и схоластичког мудровања. Као и сви новоплатоници енергично је заштићавао слободу воље. —

⁵⁾ *Прокл* (латински Прокул) родио се 410 год. у ликијској породици у Цариграду. Слушао је науке знатних учитеља најприје у Александрији, а затим у Атини, која опет постаде као неко главно средиште науке, гдје тадашњи учењаци, кад је

сити се до те апсолутне природе обичним, логичким мишљењем, то новоплатонизам је мислио, да се тај циљ постиже особитим мистичким средством, непосредним посматрањем божанства у екстази. а) *Екстаза* (*экстазис* — одушевљење, занос, иступљење) је, по учењу Плотина, такво стање душе, у којем се она, као нека небесна луча, потпуно одваја од своје личности, пада у неку највећу простоту, на коју више не утичу ни чувства, ни жеље, ни мисли, већ која само постоји, тако да је она у том стању у исто вријеме и субјекат који познаје, и објекат који се познаје. У таквом заносу, кад ум, тако рећи, гледа сам себе, душа се слијева са основом свега што постоји, са божанством. б) Два су *средства* која постепено воде за постигнуће екстазе — средства теоријска и практична. К првим се односе: *умјешности*, као посматрање божанственог помоћу осјећања у прелијепим стварима спољашњег свијета, *религија*, као посматрање божанственог помоћу размишљања о врлинама човјечијег духа у морално-религиозном животу, и *философија*, као посматрање божанственог у разуму, у свијету идеја. Но као што је потребно ради постигнућа екстазе да се ум постепено впућује од онога што је чувствено и много к надчувственом и једином, тако и у раду или владању човјек треба да се постепено уздиже над чувственим тежњама, да се потпуно ослобађа од свега земаљског,

борба између старе и нове религије била свршена и хришћанство постало господствујућом религијом, претварају философију у службени елемент теологије. Он је био најчистији схоласт — учен, оштроуман, одан авторитету и замишљен, о чему свједочи мноштво његових коментара на Платонова дјела, особито на његову теологију. Та оданост авторитету тако је далеко ишла, да је дошао бис до убјеђења, да се могу поништити све дотадашње књиге, изузев Платонова „Тимеј“-а и зборника халдејских оракула (!). Његова је побожност прелазила у сујевјерство: дане и ноћи проводио је у молитви, посту и кађењу; изучио је био све мистерије, поштовао све богове, који су га зато, како се говори, посјећавали, кавивали му будуће, исцјељавали оне, за које се молио и т. д. Наука је за њега била божанствено откривење. Кад је умро (485 г.), наступило је помрачење сунца. —

док се најпослије дође до потпуног господства духа над тијелом, а практична су средства за то уздржљивост или умртвљење тијела, самопрегоријевање или поништење сваког egoizma, као и испуњавање захтјева спољашњег незнабожачког бегопоштовања (молитве духовима, жртве идолима, заклинања и др.). в) Помоћу екстазе открива се *божанство* или *једино*, које ново-платоници сматрају као основно радно начело, које је изнад свега што постоји. То *једино* не да се ни исказати, ни замислити; о њему се не може рећи што је, већ само да постоји, да је средиште, из којег све постаје, и циљ, којему све тежи; но баш зато, што се све постојеће односи к Богу као производно к излазној тачци, оно је у толико више несавршено, у колико је више удаљено од тога средишта. На тај начин добија се безбројна градација све већма и већма слабијих отисака божанства, из којег они истичу као неки сувишак. У томе се садржи теорија ново-платоноваца о *еманацији*, по којој је свијет постао путем излива божанства, које, слично сунцу, испушта зраке, а међу тим само себе не губи. У бескрајном процесу постају и нестају поједини предмети, који немају самосталног бића; они се показују само као манифестације једине, вјечно савршене силе, која својим изливањем ништа не губи, не слаби, остаје непокретна, али која ипак свијем креће. Постоји само један Бог, а све јединично има тек привидно биће, на основу чега и умријети значи ускрснути у Богу. Ниже пројаве божанства добијају свјетлост и живот свагда од виших: материја од душе, душа од разума, а разум непосредно од Бога, који је средишна и излазна тачка свега. Тај разум најсавршеније је биће послје прајединог, најближи је његов одсјај, садржи у себи скуп идеја сталног и истинитог бића и по својој природи тежи да се поврати онамо, одакле је изашао. Из разума произилази *свјетска душа*, која је отисак разума, који је испуњује, и која у исто вријеме служи као покретач у односу ка материјалном свијету; она остварује идеје разума у *материји*, која

заузима попледње и најниже мјесто у постепеном реду еманација. У тој свјетској души садрже се све *посебне душе*, али не као њени дијелови, већ као њене радње. Своје поријекло те душе воде из разумног свијета, а с тијелом су сједињене по закону неопходности и живе у свијету ствари. Задатак је тијех посебних душа да се помоћу умртвљења тијела, сасредоточења у самог себе, ослобођења од своје личности и екстазе, задубу у божанство, с њим се слију и у њему се изгубе.

Новоплатонизам је био неизбежни резултат еклектизма, који је опонирао хришћанству под утицајем источних погледа на свијет. Својим особитим учењем он је покушавао, да помоћу философске системе, која задовољује ум и срце, обнови клонуло незнабоштво и тим спријечи даље ширење хришћанства, које стицалпе све већма својих пледбеника и претвараше се из секте, која се гони, у државну религију. Кратка влада цара Јулијана (361—363 г.) узалудна је била, да поново оживи мртво незнабоштво. —

§ 6. Хришћанство и философија.

Незнабожачки свијет одживио је свој вијек. У свима областима државног живота, науке, вјештина, морала и религије настала је клонулост, изнемоглост. Духовни живот Грка, ва вријеме својег најљепшег цвјетања, може се исказати као оданост субјекта објекту (човјека природи, држави и т. д.). Послије Александра Великог, кад грчки живот опаде, самосвијест се тргла к самој себи, те је тим и прекинута она хармонија између човјека и природе, послије чега настаје неко осјећање несреће, апатије, очајања. Најпослије чињен је покушај да се та раздвојеност између духа и природе уклони спекулативним путем и практичним умртвљењем чувственог човјека (новоплатоници); али све би узалудно, стара философија малакса и клону ушљед дуализма.

Тој клоунлости ишле су у сусрет и остале прилике. Послије битке код Акцијума (30 г. до Христа), било је само једно велико царство, које се налазило под скиптром Кесара Августа. За вријеме деспотизма његових пријамника, друштвени и приватни одношаји бивали су све већма жалоснији. Карактери су се израђали, основе и наде живота већ порушене. Истина, за кратко вријеме при Августу цвјетала је поезија, али наскоро и она клону. О политичком животу већ није било ни ријечи; шта више прекинути су и ратови, јер се није имало с ким војевати. Велика се царевина рушила.

У таквим спољашњим и унутрашњим приликама и философија, која је до тога доба служила као извор познања и свјетлости, изгубила је свој значај. Истину она је сад почела тражити не разумом, већ открићењем и фантазијом; философе већ не одушевљује знање, него вјера, а зачетак тога налази се и у првим философским школама.

Хришћанство, које је никло међу Јудејцима, бацило је својом моћном струјом зраке свјетлости на незнабоштво, које се већ израђало. Оно је јавило свима и свакоме искупљење, правичност и вјечни живот; оно изрече своју основну и умну мисао — битност јединства Бога и човјека, у којем више нема раздвајања и двојства*). Уопште хришћанство је било

*) То нам свједоче и многа мјеста Св. Писма и црквених књига. На пр. апостол на Божић гласи: „Посла Богъ сына своего (единороднаго), раждаемаго отъ жены, биваема подъ закономъ: да подзаконныя искупить, да всновленіе воспріимемъ; и даље: тѣмже уже нѣси рабъ, но сынъ: аще ли же сынъ, и наследникъ божиі Іисусъ Христом (Галатима, гл. IV.). А божића стихира каже: яко Богъ во плоти явися...; небо и земля днесъ совокупашася, рождшуся Христу: днесъ Богъ на землю прииде, и человекъ на небеса възде; днесъ видимъ естъ плотию, естествомъ невидимый... У је ванђелу Јованову вели се: Азъ и Отець едино есма (X, 30). Сличних мјеста има доста. —

најглавнији и најсилнији елеменат, из којег је никла култура новог времена; одовуда је разумљиво, зашто су се и доцнија философска учења развила, између осталог, под утицајем хришћанства, — утицајем који и ако није био непосредан, али је ипак био најјачи. Поред свега тога, не гледајући на сву силу тога новог покрета, он нема философског значаја зато, што философија признаје за свој авторитет једино разум, тако да се она завршује баш онамо, гдје почиње вјера. Значи, хришћанство не може бити предметом философског размишљања у строгом смислу те ријечи, ушљед чега се и не сретамо ни с једном самосталном пројавом философске мисли све донде, докле је Библија служила њеном вишом нормом; зато и препорођај философије почиње тек онда, кад су Симон и Спиноза подвргли Библију критичком испитивању. Тако зване „хришћанске философије“ није било; зато и цио период силног развитка хришћанства пада у вријеме празнине у историји философије.

Ипак философска мисао већ се кретала у умовима првих хришћанских проповједника. —

CRNOJEVIĆ

§ 7. Гностици.

Први хришћански философи били су гностици. Још у Новом Завјету говори се о „гносису“ (познању) и предупређује се од лажног гносиса, који тежи да сједини истину хришћанске вјере са вјером незнабожачком и јудејском. Једни су гностици симпатисали јудејцима, други незнабожцима, усљед чега се и дијеле на двије групе: на гностике јудејце и гностике незнабожце. На жалост дјела гностика II-ог в. нијесу сачувана; из њих су до нас дошли само цитати у писањима њихових противника отаца цркве.

И једни и други гностици тежили су да ријеше два велика питања — питање о постанку зла и свијета. У ствари њихово је учење било груби мистицизам, испуњени дуализмом, који су гностици тежили да